

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

bilitate generis & litterarum eruditione, & aliis Deimuneribus spectatissimus, Theatino Archiepiscopatu relicto, cum aliis tribus æque pijs ac nobilibus viris Clericorum Regulariũ Ordinem, quos ab Archiepiscopo cæteris clariore, Theatinos nominant, recens con siderat. Vnde factum est, vt Societati quoque nostræ, quæ item Clericorum Ordo est, idemque sub tempus apparuit: nec vestium magno discrimine distinguitur, nomen idem Theatinorum multis locis adhaerit. Ceterum Ioan. Petrus priusquã vñ aliquo, consuetudineque mores calleret Ignatij, falsis criminationibus adductus, vt erat in his, quæ ad orthodoxam fidem pertinent seuerus & acerin primis censor, minus eius fauere causã, in ea quam diximus, suspitionis proccã visus est. At Ignatius non præsentibus modò coram salutare nauabat operam; sed absentibus quoque per litteras confulebat. quarum vnus caput, vnde appareat de exercitacionibus spiritus quid Beatus Pater sentiret, non inuidendũ est posteris. Ad Emanuelem enim Mionam sacerdotem grauissimum, quo vñ ipse quondam Compluti confessorio erat, Parisios scripsit his verbis: Magnopere aucto cognoscere quemadmodum res tibi processerit; neque id sanè mirum, cum tantum tibi in te picatis, nempe vt parenti filius, debeam. Cuius etiam egregio amori, tamque prolixa volun-

tati, quam in me habuisti semper ac re ipsa comprobasti, vt responderem, atque in hac vita aliquam gratiæ partem referrem; rogaui te, vt ad mensẽ exerciticia susciperes sub eo, quem nominavi: atque adeò ipse facturum te recepisti. Pretercorrigitur, id si expertus es ac probasti, ad me perscribas ad Dei obsequium. Sin autem expertus nondum es, per eiusdem amorem ac reuerentiã & acerbissimam necem, quam causa nostra obijt, peto quæloq; vt in ea te des. Tum verò, si te facti pœnituerit, præterquã quod pœnã nullã recuso, putato me planum & irrisorem, & irrisore quidẽ personarum, quibus tantum debeo. Iterum atque iterum & quoties valeo, ob Dei obsequium id ipsum flagito: ne ad vñimum diuina Maiestas requirat ex me, quod non vñserim, neque cunctis meis viribus postularim, id quod in hac vita equidem possum sentire & excogitare optimum, tum vt homo sibi ipsi proficiat, tum vt fructus ferat, prositque & proficiat alijs multis. Quod si priorem ob causam necessarium tibi non sentias, præclara cum æstimatione comperies, quantum ad posteriorẽ conducatur. Venetijs Kal. Nouemb. m. d. xxxvi. Hanc beati Patris cohortationem commendationemque exercitiorum haud frustra fuisse, docuit eiusdem Mionæ tandem a Societate ipsam accessus, magnoque cum exemplo præstantis virtutis in ea peracta vita.

152
Quantitas
B. P. exerci-
tia spiritua-
lia.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER SECVNDVS.

Hic erat Venetijs Ignatij cursus, cum ei vi. Idus Ianuar. an. m. d. xxxvii. ad victoriam struete calumnie, veluti gaudij cumulus accessit saluus Sociorũ aduentus, non eorum modo, quos Parisiis in digressu reliquerat, sed insuper aliorum, quos eo absente, pepererat Faber. Ergo hi demum omnes in vnum pariter coeuntes post dulces amplexus, & mutuam inter se gratulationẽ, & plurimas Deo gratias actas, primum Hierosolymitanæ profectiois consilia renouãt; deinde ad Summum Pontificem iter destinant: a quo & eius ad sacros Ordines voluntarię paupertatis nomine, & potestatem prædicandi Hierosolymis Euangelij, supplices petant. Verum quoniam per anni tempus, acerrima fauente hieme, haud ita commodum iter erat in Urbem, interea ne cessarent, suoque vt posteros docerent exemplo, quibus tandem experientis in hanc Societatem sibi aditum aperirent, duobus publicis valetudinarijs tota vrbe florentissimis, in quibus & corporum pariter & animorũ periculis occurrerent, bipertiti, in eo quod cõtinet in sanabiles, & in eo, cui a beatis Martyribus Ioanne & Paulo nomen est, partim misericordiẽ distinebantur officijs, partim purgandis ritè pectoribus operam dabant. Quæ quidem omnia tanto ab eis gere-

bantur ardore, quantum postea relicta tot annos in ea vrbe vestigia declararunt. Sanè id spectaculum ciuium in se oculos conuertebat, admirantium & eximiam externorum hominum in alieno solo pietatem, & modestiam animi tantam, vt munia, vel contempnissima inter curandas Christi pauperes, non modò non refugerent, aut exhorrerent, verum etiam vltro sibi deposcerent, ac mira quadam alacritate præstarent. Cernebant perforata vlceribus corpora, non minus ad aspectum fœda, quam ad olfactum grauiã, nudis ab eis manibus contrectari, suorum complexu corporum, dum lectos iternerent, excitari iacencia, & in stratis eadem reclinari. Imò a quibusdam ad horrorem nature vincendum, ipsam exsugilantem saniem, & fœda lepra relpersos, tectoque valetudinariorum exclusos in suo lectulo collocari, nulla contagionis suspitione sollicitis, nullo metu perterritis; eminente in primis Francisci Xauerij magnanima charitate. Quid memorem orationis solatia mæstis agris adhibita? nocturnas actas apud egentissimum quemque vigilias? mortuorum corpora ad sepulturam ritè cohonestata, eademque humo, quam suis manibus effoderant, piè obducta? Non poterat diutius in tanta humilitate delitescere virum virtus, vt etiam Satanas eam proderet Deo sit cogente compul-

I
Primi Pa-
tres Vene-
tius in va-
letudinarijs
agris mini-
strant.

2
Energume-
na Patrum
virtutem
suis aperit.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

C 2

sus. Inter feminas, quæ tum cibos parabant æ-
 gros, energumena erat. Hæc toruo oculorum
 obtutu, & conuiciis verberans Patres, ministerij
 gratia culinam ingressos, versa ad eos, qui præ-
 sentes aderant, Vos, inquit, quod genus hominũ
 istud sit penitus ignoratis. Hi magni sunt viri, &
 multa doctrina præditi. qui ne huc aspirarent,
 valde equidem, sed frustra contendi. Paulò post,
 cum iterum vnus è Patribus culinam intrans im-
 mensis feminæ vociferationibus exciperetur,
 blandè eam lenire ac pennulcere cœpit. Illa verò
 corripuit gradum, & vt in ignem se inuiceret com-
 parabat, sed ne cogitata perficeret, alia femina
 præsens inhiuit. Illa verò corpus à tergo totum
 conglomerauit in vertebram, vt suo semper hæ-
 rens vestigio, subiectas propè flammam capite re-
 torto, contingeret. Eadem subito in suum erecta
 statum vociferationibus terruit omnia. Patres
 autem tanto acrius munera illa misericordiæ &
 humilitatis virgere, quanto ea molestiora Sata-
 næ, iucundiora Deo, & gratiora sensere. Quibus
 dum ad admirationem vsque trimestri ferè spatio
 se continent, postea cohortante vere, Romam
 iter intendunt, vno excepto Ignatio: qui satius
 duxit, siue ad ea, quæ parata erant custodienda, si-
 ue ad ea, quæ ad navigationem spectabant, expedi-
 enda, continere se Venetijs. præsertim quòd in
 Pontificia aula versabatur Ioannes Petrus Car-
 raffa, in exitu superioris anni in Cardinalium nu-
 merum cooperatus, qui, vt dixi, Venetijs ei non fa-
 uerat, & Petrus Ortizius Caroli Cæsaris in causa
 matrimonij Catharinæ eius materteræ, quæ Hen-
 ricus VIII. repudiarat, apud Pontificem procura-
 tor, quem Parisiis auctorem fuisse docuimus, vt
 acerrimè in Ignatij ipsius mores atque doctrinã,
 id quod etiam discedens commendarat amicis,
 inquiretur. His igitur ne quam sua præsentia
 aduersandi initis rerum communiũ, antequam
 veritas corroboraretur, ansam præberet, consedit
 B. Pater Venetijs. Reliqui verò, vt è Gallijs in Ita-
 liam, ita Venetijs Romam suis se pedibus contu-
 lerunt. terni faciebant iter, cum Hispanis permix-
 ti Galli, cum laicis sacerdotes, omni subsidio i-
 tineris spoliati, emendicatoque parè cibo, nec ta-
 men intermissis, seu anniuertarijs dierum qua-
 draginta ieiunijs, seu quotidiana Synaxi. Somnũ
 in imparatis pauperum xenodochijs modò inter
 paleas, modò inter præsepia, sæpeque toti imbri-
 bus madidi, fessique caprabant. Paupertas adeò
 eis suavis erat, vt eam sine multis & magnis in-
 commodis nullam ducerent. Tantum autem co-
 gebant cibi, de crastino nihil solliciti, quantum
 præsens necè sitas compellebat. In hospicio men-
 dicos, in itinere viatores instituebant. Iter ipsum,
 soli cum essent, magnam partem in Sanctorum ri-
 tè precibus implorandis, psalmorumque canticis
 conterebant. Ergo qui tam durum vitæ genus,
 tamque humile contemplantur, ignari quid in
 humanis pectoribus possit Deus, suspicabantur
 eos in proxima Vrbs direptione, quæ Clemente
 Septimo Pontifice Maximo antecesserat, fuisse
 versatos; ac proinde durissimis supplicijs piacu-
 lum suum luere, & absolutionis gratia ad pedes
 properare Pontificis. Venetijs Anconam versus
 egressi, ad Adriatici maris oram biduum tri-
 duumve sine vilo ferè cibo (neque enim locus

3
 Cateri Pa-
 tres Romæ
 discedunt:
 Ignatius
 Venetijs
 subsistit.

4
 Ratio itine-
 ris.

5
 Anconam
 gratissima.

vllus, vbi corrogare stipem possent, Rauennam
 vsque se obtulit) exegerunt, deficientibus præ
 labore via cibi que desiderio corporibus: cum ta-
 men aliorum quisque magis, quam suis incoin-
 modis angeretur. tanta in eis flagrabat charitas,
 tantus amor. Vbi paululum conquiescent, & di-
 uina potius ope, quam humana (perexiguã enim
 inuenta est esca) virium aliquid, aut potius anhe-
 litum recepissent, ad cœpta peregrinationis re-
 uertuntur incommoda. Vix itinere repetito, flu-
 uium offendunt maximis ac perpetuis imbribus,
 mille circiter extra alueum passibus exundantè.
 Cumque nummorum nihil esset, vix inportunis
 precibus à portitoribus extorserunt, vt in alteram
 se fluuij partem ripamque transueherent. Is cum
 plana camporum longè lateque stagnasset, diu
 nudis pedibus fuit per altæ aquas ingrediend-
 dum. Noctũ igitur Rauennam madidi fameque
 enecti perueniunt, nullo per eum diem, præter
 panis frustulum, sumpto cibo, cum tamen pridie
 nihilo lautius accubissent. Illud tamen commo-
 di in tantis incommodis haustum est, quòd Ioan-
 nes Codurius, qui laborabat è pedibus, valetudi-
 nem ipsa ærumnarum perpessione recuperauit.
 Rauennæ publico in hospicio cum pauperibus
 diuersati, & pauperum pastri more, congruis et-
 iam cœnæ cubilibus sunt excepti, squallore pe-
 doreque obstitis, quæque fatigatos artus non ad
 quietem allicerent, sed quieti iam traditos nouis
 laboribus exercebant. Sordibus scatebãt omnia,
 & mordacissimæ bestiolæ notis vndique excitatè
 pabulis fodiebant artus sopori iam deditos, ne
 quietem defatigati conciperent. Quarum ego re-
 rum commemoratiõnem, quanquam ad com-
 mendatiõnem præclaræ virtutis valet illa quidem
 plurimum, tamen ne quid habeat iniucunditatis
 oratio, non inuitus omitto. Rauenna postridie
 relicta, cælo adhuc nubibus tetto continuabant
 iter. cumque in tumescens passim fluuijs, tran-
 situm negaret inopia, eogebantur artis loco, cala-
 mariam modò thecam cum atramento, modò
 linteos thoraces portitoribus elargiri. sed crebris
 intercurstantibus Anconam vsque fluminibus
 imbribusque, actuariolum sine vilo cibo potuque
 ac sine vilo are conscendunt. Anconã verò ipsam
 intra lucem noctemque delati, portorium exi-
 genti nauarcho, cum soluendo non essent, vix
 ab iracundo homine impetratum est, vt vnus è
 socijs è nauigio lapsus, debitam emendicaret in
 vrbe pecuniam. Ac breuiore mora oppignera-
 tum bibliopola Breuiarium est; acceptoque pre-
 tio, reddita sua nauarcho merces: tum recta o-
 mnes in xenodochium, deinde tota vrbe disper-
 si, ad hominum captandam misericordiam. Qua
 in humilitate charitateque se vicissim acuebant
 & inflammabant, materiamque sibi in mutuo Deo
 gratulandi & benedicendi præbebãt. Exijs vnus,
 dum stipem in foro corrogat, & focium alium
 non procul aspiciet, tunica altè succinctum nu-
 disque pedibus in emporio, modò ab hoc rapha-
 num, modò ab illo olera mendicantem; tali spe-
 ctaculo repente commotus, reputare secum ipse
 cœpit eximiam sui socij in tanta humilitate do-
 ctinam, excellentis acumen ingenij, rara mune-
 ra ac dona natura, quibus ille magnam sibi glo-
 riam perfacile posset apud homines, si inter eos

vet-

versaretur ac degeret; comparare; tacitusque in ea cogitatione defixus incredibiliter affici cepit, & se prorsus indignum tam sancta hominum societate sentire. quæ res postea quo frequentius ad animum recurrebat, eo se acrius sentiebat incendi, taliq; hominum societate capi. tanti est, propositam ante oculos disciplinam fraternæ virtutis, non oscitanter aspicere. Ergo ex humili illa conquestione nummorū, tantum pecuniæ comportatum est, vt non solum hilari frugaliq; mensa famem suam vniuersi depulerint, verum etiam vnde Breuiarium repignerent, habuerint. Tandem ad augustam Lauretanæ Virginis adem peruentum; in qua biduo triduoq; in piarum rerum commentatione consumpto, Romam eodem patientiæ proposito, eadem constantia; alacritate discedunt. Nihil enim hoc antecedentibus mitius iter. Rursus alto cum cæno fuit, crebrisq; cum imbris colluctandum. Acciditq; nonnunquam, vt Socii tres, cum iam bini ternive seorsim, quo facilius necessariam tuendæ vitæ stipem emedicando colligerent, ambularent, inani ventre, pleno autem imbris dorso, & cæno obliu, totum traducerent diem. Iam Tolentinū cæcis tenebris introierant, cum spe quaerendi de more cibi sublata Simoni Rodericio gradienti per cænum, sit obuiam quidam obuoluto capite, qui prehensam eius explicat manum, impolitique silentio nummis, iterum complicat, & abscedit. Simon ad aperta in xenodochio manu, reperit quantum ad pauperem cænam satis esset argenti: & vnâ cum focis collaudat Domini prouidentiam. Cænarum est pars, vino, caricis, & sua quoque portio Christi pauperibus reseruata; adeo erat in amoribus paupertas. Aperiat ad hæc exempla posteritas oculos. Nam idcirco in his commemorandis multi sumus, vt quibus itineribus maiores nostri ad sanctitatem niterentur, inspiciat: nec ab eorum ardore virtuteq; degeneret, quorum in labores sine laboribus introiuit. Iam qui supererat ad urbem vsque diebus pari traductis inopia, vt in eius venere conspectum omnium oculis fortè recentis, eam eminus venerabundi salutant, telluremque Deo quodammodo sacram, quæque tot sanctorum corporum aceruis, tot Martyrum sanguine redundaret, cum extimio omnes pietatis sensu, tum etiam Lainius nudo pede succedunt. Mox ad limina sanctorum Principum Apostolorum, totis animis corporibusq; prostrati, cum pro re bene gerenda Dei clementiâ prece sollicita fatigassent, ad suæ quisque nationis diuertit hospitium. Cum verò frequentandis religiosè templis, ferendis inter homines de pietate sermonibus, frugalitate, modestia, summæ denique innocentia; & sanctitatis edendis exemplis in hominum venissent ora; exciti fama curiales Hispani aliquot opulenti, Patres confestim omnes in hospitium sancti Iacobi recipiendos curant; negantes suæ esse dignitatis nationisq; committere, vt tales tantique viri tota vrbe precario cibum quotidie quarerent: simulque eos quotidianis submittendis epulis, omni victus procuratione leuant. Petrum etiam

8
Lainius Romam pietatis causa nudis pedibus ingreditur.

9
Petrum Ortizium præter spem habent fauorem.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

periuunt, qui Patrum aduentu cognito, Pontifici Maximo statim nunciat (is erat, vt dixi, Paulus tertius e gente Farnesia) nouem Parisienses adesse Theologos, qui paupertatis obseruantissimi, magnaque sui expectacione inter homines concitata, Hierosolymam cogitarent. Pontifex cum hæc placidis auribus excepisset, iussit eos in posterum diem cum aliis aliquot euocari Theologis, qui super mensam de religione disererent. Is enim erat ei Pontifici mos, vt audiendis inter epula sapientibus, vnâ cum corpore simul animum pasceret. Iam qui circumstantabant urbani Theologi modò ex hoc, modò ex illo multa rogabant, rogantibusq; satis à Patribus cumulateque factum est, ipso quoque applaudente & gaudente Pontifice. Sublata mensa ad pedis osculum deuoluuntur. quos Pontifex passis brachiis, quasi cunctos pariter amplexurus, Magnâ, inquit, capio animo voluptatem, cum istam litterarum eruditionem, in tanta animi demissione contemplor, si quid vobis opus fuerit, quod quidem ad me spectet, libens dabo. At illi, Benedictione, inquirunt, Beatissime Pater, potestatemque nauigandi Hierosolymam, supplices postulamus. Et hæc, inquit, Pontifex libens largior: Hierosolymam tamen vos non arbitror profecturos. Quæ sanè sunt à Pontifice dicta, vel quia Venetos non ignorabat arma contra Turcas parare (nam & is postea vnâ cum Cæsare, Venetique contra eos factus iniit) vel celesti aliquo instinctu, nauigationis impedimenta præsentit. Vbi licet Ignatii modestiam recognoscere. Namque ante Societatem cõditam, nequid ipse videretur eminare, cum quid à Pontifice postularer, malebat lociorum alicuius, qui sibi & focis aliquot peteret, quàm suo nomine libellos supplices inscribi. Ita anno huius sæculi quadragesimo multa Ecclesiastici iuris Beneficia Ioanni Codurio & Sociis decem data comperimus. Postulatio autem de qua nunc agimus, ita concepta erat, vt vnus Fabrinomen expressum esset. Is Domini sepulcrum, & alia huiusmodi vltra mare visendi religiosa loca, & ibidem ad tempus aliquod permanendi, & sacras reliquias, quicunque iuste dare posset ac vellent, excipiendi asportandique potestatem singulari beneficio rogabat fieri sibi ac duodecim focis suis, quos eadem pietas tenebat. Quem libellum pro Pontifice cuncta largito Antonius Puccius Cardinalis Sanctorū quatuor, Maior Pœnitentiarius rite signauit v. Kal. Maij, & etiamnum in tabulario nostro habemus. Neque id tantum benignè Pontifex dedit, verum etiam Sociis nondum sacris initiatis, suscipiendi sacros Ordines potestatem quocunque ab Episcopo, vel Antistite fecit, tribus proximis diebus festis continenter. Ab eodemque Pontifice, rogante nemine, pecuniam semel atque iterum acceperunt. Ea postea cum alia Hispanicæ nationis liberalitate coniuncta, summam aureorum ferme decem supra ducentos expleuit: qua Venetias in vsu votiua peregrinationis traiccta, ipsi Romæ quotidianum sibi victum, mendicorum instar, non sine eorum, qui disputationibus interfuerat, admiratione, quarebant: pauloque post inanes egentesque Venetias, quemadmodum antea venerant, reuertuntur. Hic singularibus officiis, &

10
Aduent
Pontificum.

11
Impetrant
qua volunt.

12
Venetiæ ve-
neris sacris
initiantur
Ordinibus.

paterna charitate ab Ignatio excepti, quò se ac-
crùs in virtutis exercitatione probarent, & qui
sacris initiandi erant, ad sacros Ordines compara-
rent; denuo sese ad vilitata nosocomiorum mu-
nera, ad exeuntem vsque Iunium, non mediocri-
tum suo, tum ciuitatis commodo retulerunt. Quo
tempore cum ad Apostolici Nuntij pedes (is erat,
quem dixi, Verallus) perpetuæ paupertatis & cas-
timonie vota, vnà omnes vndecim nuncupaf-
sent, qui consecrandi sacerdotes erant, per omnes
Ordinum gradus ad sacerdotij fastigium proue-
hantur; mense Iunio, ipsis præcursoris Domini
natalitijs, tanta Arbenis Episcopi initiantis ani-
mi voluptate (is erat Vincentius Negofantius Fan-
ensis, vir & virtute clarus, & genere) vt ritus in-
ter eiusmodi, qui tamen erant illi pro suo munere
fatis crebri, nihil vnquam simile se testaretur ex-
pertum. Quod ille meritò diuinæ gratiæ, quæ tum
solito vberior pleniorq; descenderet, acceptum
retulit. Verùm tantarum apparatus rerum orna-
tumque munitis, nulla tamen in Palæstinam tran-
smittendi facultas offerebatur; cum iam graui in-
ter Solymanum Turcam, Venetamque Rempu-
blicam orto bello omnis peregrinorum atque in-
stitorum nauigatio conqueuisset. Res fuit homi-
num obseruatione digna: vt, cum peregrinorum
in ea loca traiectio, nec multis annis antè, nec
multis item post ad annum huius sæculi septua-
gesimum intermissa memoretur; eo tamen anno
omnis sit in Palæstinam aditus interclusus. Nimi-
rum declarabat etiam tum suam Deibonitas prou-
identiam, quæ cum occultissimè suorum pere-
grinorum gressus ad altiora quædam, quam ij
ipsi spectarent putarentve, dirigeret; eorum & fi-
xa consilia, & institutum propè iter abruptit, ad
aliaque longè præclariora, consilio meliore con-
uertit. Ergo spe destinata nauigationis abscessa,
etsi voti religione soluti videri iam poterant, ta-
men ne qua prorsus religio sollicitaret animos,
placuit post acceptum sacerdotij decus, non se
continuo commouere Venetijs; sed illicerendis
nosocomiorum liminibus vsque ad anni verten-
tis extrema, quemadmodum Parisiis conuenerat,
expectare. Id consilium satis ex se pium pru-
densque in aliud postea commodius salubriusq;
commutatum est. Nam charitatis apud ægrotos,
& humilitatis crescente palæstra, cum animad-
uerterent extremo Iulio modicum temporis su-
peresse, siue ad primitias sacerdotalis Ordinis di-
uinæ Maiestati libandas, siue ad colligendâ quo-
dammodo mentem, valetudinariorū occupatione
distractam; salutare admodum visum, ciuitatis vi-
tare frequentiam, & in finitima Venetorum oppi-
da alios aliò dispergi, vbi & piæ precatōis stu-
dio sibi iam vacarent attentius, & quotidiani
mendicitate passus subitilque in foro concioni-
bus, cum interiori & domesticæ sanctitati, tum
externorum vtilitati consulerent. interimque si
quis fortè restinctis bellorum incendijs, Hiero-
solymam pateret aditus, Venetijs è propinquo
vnà omnes accurrerēt. Ignatius igitur cum Fabro
Lainioque Vicentiam: Xauerius ac Salmeron in
Montem Celsum, oppidum Parauio distans mil-
liaribus non plus quindecim; Codurius Hozius-
que Taruisium: Claudius & Simon Bassanum:
Paschasius & Bobadilla Veronam distributi sunt.

13
Intercludi-
tur nauiga-
tio in Pala-
stinam.

14
Distribui-
tur Patres
in loca circa
Venetias.

Et quo se arctius secessu ipso locorum, diuina cum
mente coniungerent, humiles ad habitandum
casas proximis in suburbis, ruinosas plerasque &
calipatentes iniurijs, ab interuentoribus tamen
vacuas, consulto deligunt. Hic dum emendicato
tenuique cibo victitant, dum mutua obedientia,
facta vicissim alterius in alterum per hebdoma-
dam potestate, verè student humilitati, dum di-
urnis nocturnisque precibus operam dant, dum
breues somnos abiecto in stramine de solo car-
punt, tandemque corpus suum verberum acerbi-
tate castigant; quadraginta dierum spatio similli-
mam Angelorum vitam inter mortales egerunt.
Quo dierum elapso numero, tanquam celestibus
gaudati muneribus, cum iam iamq; quod breui
parerēt, parturirent (nec enim ad vnus contēpla-
tionis otium, sed ad sua bona comunicanda cum
proximis vocabantur) ex cæcis illis auitis, latibul-
is que suis in lucem vrbium repente conuolāt, &
celebritatem, quam tantisper oderant, consecta-
ti, populum ex editiore loco voce, gestu, pileo
conuocant. Maximus vndique omnium homi-
num fit concursus, sed tanquam ad ioculatores,
non concionatores; & oblectandi sui gratia, risus-
que captandi, non compungendi animi & com-
mutandi: inuitante præsertim ipso oris habitu
neglecto atque inculto, & peregrini maximè in-
solentia sermonis. Verùm vt animaduersum est
seuerè serioque agi, nec iam locum esse facietis
aciocis, sed lacrymis atque singultibus; tum de-
mum petulans turba, & quod genus esset homi-
num, quod deridebat, agnouit; & nihil offensa
squallore vestium, barbaroque sermone ad gra-
uitatē se ipsa composuit: eos denique veros Chri-
sti admirata præcones, quorum præceptis salu-
berimis, sobrias cogitationes momento suscipie-
ret. Magna omnino commutatio fiebat in vul-
gus, cum ad orationis ardorem accederet hospi-
tum continentia, qui nouo quasi miraculo non
modò nihil ab auditore poscebant, sed respue-
bant oblatum. Hinc nimirum laudabilis illa &
retinenda vbique Societatis consuetudo, vt in
medijs foris atque plateis defides hominū men-
tes, diuinis ex improviso sermonibus quodam-
modo circumuentas erudiat, & ad pietatem in-
former; & qui petrarò ad sacras ædes accedunt,
eos verbo Dei nec opinantes inuadar, & à flagi-
tiji ac scelerebus ad sobrietatem ac rectè facta tra-
ducat. Enituit in sua cuiusque prouincia pietas &
singularis virtus, vt etiam incitatore ad eam cur-
su, quorundam periclitata sit salus. Ignatium,
Lainium & Simonem in assidua suorum corpo-
rum vexatione ac contentione laborum, flagran-
tissima æstate præsertim, graues corripuere fe-
bres. Ignatioque insuper permolesta erat ex cre-
bris lacrymis lippitudo: Simonem autem Bassani
apud Antonium quemdam Anachoretam, pium
admodum senem (nam illuc se cum Iaio recepe-
rat) adeò vehemens exagitabat morbus, vt eius
medici saluti diffiderent. eandem quippe vitam
ac diu ille exercitatus athleta, austeram scilicet,
ambo ducebant. victu arido duroque, & robore
pro cubili contenti, laboribus pro more hospitis
frangebant corpus, cum vicinis quoque interdū
fundos circumducto fenis a fello ad emendican-
da alimenta obirent; & si quid aliud operis mu-
nerisque

15
Genus vitæ
Patrum in
hoc secessu.

16
Adiuti &
proximi.

17
Nonnulli
Patrum æ-
grotans.

18
Charitas
Ignatii a-
groti dum
properat ad
Simonem
gravius a-
grotauerat.
quem &
praedixit sa-
nandum.

nerisque suscipiendum erat, obuia charitate præriperent. Ergo attritis ad vltimum vsque discrimẽ Simon viribus, nihil prius Ignatio fuit, quam vt ad ægrotantem focium, vnã cum Fabro se consolandi causa conferret. Cura igitur ægrotantis Lainij longẽ minore cum periculo decumbentis, Vicentinorũ quorumdam pietati commissa; ipse febribus adhuc implicitus, Bassanum pedibus, vnã cum Fabro passuum millibus ferme triginta contendit tanta celeritate, vt Faber admiraretur. Simonem vt suis excepit amplexibus, bono animo esse iussit, haud obscure significans eo morbo nequaquam ipsi moriendum esse. Et quoniam sua toga vestitum & super asseres iacentem reperit, dedit operam, vt per Anachoretã illum conquiretetur lectulus, in eoque detracta veste collocaretur ægrotus. Exinde melius factum est ægro, & mox etiam salus ipsa penitus restituta, vt vim eximã charitatis agnoscas, quã vt velox tanto intervallo aduolauit ad ægrum, ita & præsens liberationem morbi attulit. Cuius exitum rei, ne de miraculo posset ambigi, Ignatius ipse cum se ad orandum in itinere contulisset, comiti suo Fabro ex oratione prædixerat. cui & tum Faber focij, & Simon ipse quamdiu vixit, vitam suam acceptam retulit. Hoc signum atque prodigium secutum est aliud, ad continendos in susceptę Religionis sententiã posteros haud minus efficax. Cum enim è tribus Ignatii focijs Fabro, Claudio, Simone, vnus in arrepto proposito vacillaret, spectro inusitato perterritus, confirmare animum cœpit. cuius nomen ne quid forsitan in illa Sociorum paucitate offensionis haberet, silentio inuoluendum, nostris maioribus visum est. sed licuit posteris de eo quem proximẽ nominauimus suspicari, vt eidem sit salus animi per Ignatium reddita, cui fuerat corporis. Ferunt cum quatuor isti ab hospitio Anachoretę digressi, Bassani confedisent, hæsitantem fratrem solitudinis amœnitate pellectum, huius actiõs vitę labores cum illius otiose quiete; & huius pericula cum illius, vt ei videbatur, tuto perugio cœpisse conferre, ancipiti que distractum animo, instituti sui magnitudinẽ expauescere. ita maritimo velut æstu iactarum ad Anachoretam consilij causa voluisse reuerti: sed vix pedem extulisse domo, cum ei semel atque iterum vir occurrit armatus, qui truci aspectu, stricto que gladio minitans exeunti, pedem referre cœgerit, nec prius insequendi finem fecerit, quam ille præcipiti cursu in Ignatii refugit amplexum. obstupescens ubique incolis, qui cum pauore fugientem cernerent; eum tamen, quem fugerit, non videbant. Ne illud quidem ad confirmãdas Sociorũ mentes miraculo caruit. quod, cum ad solitarium illum, quem modò dixi, Simonis visendi causa, vnã cum Fabro se contulisset Ignatius, senex dum curiosus hunc obseruat, exteriore fortassis specie, suęque vitę norma animi eius motiens sanctitatem, statuit nihil in eo singulare inesse, nihil quod admiratione admodum dignum videretur. Sed bonę ac simplici hominis menti nequaquam permisit Deus errorem diutius insidere. Solito vehementius illuxit oranti, planẽ vt intelligeret, quem parui ipse faceret, eum Apostolico plenum spiritu virum esse, & ad multorum salutem vas electionis electum, puderet-

19
Vnus Socio-
rum terri-
bili viso
confirmatur
in voca-
tione.

20
Anachore-
ta virtutum
pr. sanctorum
B. Ignatii
diminutus
agnoscit.

que iam senem leuitatis suę. quod & euulgare postea non erubuit. Documento insigni, quam non sit temere de Dei famulis ferenda sententia. Idem narrabat, cum in domum suam neminem prorsus admitteret multorum iam exemplis, qui suis votis minimẽ respondissent, edoctus; in admittendis tamen illis, quos dixi, Patribus, tam se facilem pronumque sensisse, vt eos sine scelere non auderet excludere. Porro amœnus ille secessus Anachoretę, post annos aliquor ad nos translatus, velut nostris visibus minus aptus, Capuccinis Patribus est relictus. Nondum destinatum à Patribus expectandę nauigationi tempus abierat, cum omnes ad Ignatium veluti ad parentem Vicentiam prima apud eum facturi Sacra, de que commune acturi conueniunt. Sacrificatum est ab omnibus præterquam ab Ignatio & Rodericio; quorum hic paulò post Ferrarię; alter autem tanti mysterij teuerentiã pauidus, laxiorem ad apparatum animi sumpsit diem: multo que post Romã in æde sanctę Marię ad Niues, ad ipsã vagientis Christi cunabula, eius natali nocte, suas quoque Deo primitias vltimus obtulit. Habitabat Vicentiã vnã simul in cœnobio suburbano, quò se antea B. Pater cum Fabro, Lainioque receperat, bellorum olim euerso turbine, & reuulsis foribus ostiis que, ventorum flatibus vndique peruiro. palea lectum præbebat, pabulum mendicatio. Ergo ex eo numero duo, quod necesse erat, in morbum lapsi, publicum in nosocomium, vastum illud quidẽ & satis amplum, sed patens vndique, transportantur. Hic perangustum nacti lectulum, vix vtriusque capacem, præclaram eodem tempore patientiã paupertatisque materiam nacti sunt, auctis sibi inuicem inter angustias & morbi difficultates, incommodis. Suadebat tamen vtrique virtus & mutuas tolerare molestias importuni frigoris, seu caloris, & sibi quoad poterant vicissim parcere, nec suę magis necessitati seruire, quam fratris. sed ab humana deserts ope & rebus pendẽ omnibus destitutis, affuit vt ferẽ sit repentinum de celo solatium. Noctẽ intempesta alteri eorum (is erat Franciscus Xauerius) qui se vigilem putabat esse, inelytus Ecclesię Doctor Hieronymus, cuius ille studiosus in primis erat, spectandum specie graui ac veneranda se obtulit, eumque peramicẽ consolans, Tu, inquit, hiemem insequentem Bononiã perages, & multis ibi laborum procellis, incommodis que, iactaberis. de que tuis locis alij Patauium, alij se Romam transferent, alij item Ferrariam Senalque concedent. fidem vis fecit mirẽ ad verbum expleta prædictio. Nam & ipse Xauerius, cui obtigit cum Bobadilla Bononia, in magna rerum omnium inopia quartana iactatus, vehementissimos in eo morbo labores tulit: quibus ad eò deformatus est, eamque subito contraxit maciem, vt effigies quædam videretur spirãtis mortui; & distributis per Italiam Patribus, ea ipsa, quam beatus Hieronymus indicauerat, Sociorum, cunctis adhuc vaticinationis ignaris, distributio facta est. Cum enim in vnum omnes coacti locum de Palestina rursus peregrinatione quassissent (nam adhuc classibus æquor infestum spem profectiois admerat) de communi sententia decernunt, vt id spatij, quod ex votis conceptis reliquum erat, ne incensu semel

21

22
B. Xauerius
ægrotauit
S. Hierony-
mus apparet
& quædam
prædicat.

23
Distributio
sur Patres
in vrbes ali-
quos Italiae.

24
Prima vi-
uendi leges,
quas sibi
prescripse-
runt.

25
Prima im-
positio no-
minis Socie-
tatis IESV.

animi cessatione torperent, fructu etiam vberiore traducerent. Itaque praecipuis Italiae urbibus inter se descriptis, praesertim ijs, quae studiosiorum sedes essent, & frequentissima iuuentute floreret, alij aliud discedunt; in id interim totis animis excubantes, an alios aliquos ad eadem instituta Deus acciret. Bononiam igitur Xaverius & Bobadilla, Senas Salmeron & Paschasius, Ferrariam Iaius & Rodericius, Codurium Hoziusque Patavium destinantur. Ignatius minus iam impedimenta formidans, vnaque Faber ac Lainius Romanam iter intendunt, ut sese Romano Pontifici ceterorum nomine ad Catholicæ fidei propagationem & animorum lucra, quemadmodum Lutetiae vouerant, consecrarent. Verum prius quam se ipsi disingerent, mutuoque distraherent, quod paratiorum ad animorum causas accederent, legibus se quibusdam adstringunt, quibus sanctè constanterque parerent. Ac primum quidem, ut suum illud perpetuò teneant, ne quid nisi ostiatim emendicatum ad vsus vitæ necessarios vel exigant, vel accipiant: ac ne alias quidem ad diuersandum aedes præter publicas hospitaes domos perquirant. Deinde, ut ad tuendam concordiam, tum etiam ad Christianæ humilitatis & obedientiæ palæstram, mutua sibi officiorum vicissitudine alternis famulentur hebdomadis: idque seu publicè, vbi habenda sit concio, & tale aliquid cæteris inspectantibus peragendum; seu priuatim, vbi ad se vicissim regendos temperatione sit opus. Adhæc in concionibus illud antiquissimū semper ducant, ut in auditorum pectoribus studium virtutis ingeneret & odium acre vitiorum. Decalogi, Ecclesiæque præcepta per diligentem enucleent, & ad ea seruanda sempiternis, aut superum præmijs obijciendis impellant, aut inferorum supplicijs; omninoque intelligant sibi magis agendum ad populum ardore animi atque oculorum, quam oratione composita delectuque verborum. Postea etiam imbecillam ætatem, rudemque plebem Christianis moribus ac præceptis informet: cupientesque sua enunciare peccata, faciles auscultent & in omni pietate confirmet. Inter hæc vbi satis superque publicis muneribus factum sit, curarum aliquid ad ægrotorum deriuent hospitium; nullo seu in animos, seu in corpora misericordiæ munere prætermisso. Denique nihil intentatum relinquunt, quod vel ad maximam diuini nominis gloriam, vel ad animorum salutem senserint expedire; nullis ante oculos propositis præmijs, nisi vna Dei gloria, pro qua suas animas interposita religione voti traderint. Cum in his rebus decernēdis vna omnium mens, vna sententia fuisset, venit in mentem illud etiam in conuentu referre, quid ijs respondendū videretur, qui rogarent, quos se homines & cuius disciplinæ esse dicerent. Adhibitisque ad eam deliberationem precibus accuratis, cum secum ipsi reputarent neminem inter ipsos dignitatem capitis obtinere, nisi eum, cuius se addixissent obsequijs, Christum Iesum, nostræ salutis auctorem; omnes in eam haud dubiè, ut infra demonstrabitur, auctore Ignatio, iere sententiam, ut quem sibi ducem in hominum quærenda salute, suarumque actionum omnium statuisent exemplar, eius sibi potissimum nomen assumerent, & ab eo, qui

vera esset hominum salus, hæc instituta so. litalias IESV Societas vocaretur. His muniti legibus atque decretis Vicentiâ, non sine ingenti ciuium more ac desiderio relinquunt, & alias florentissimas sparsi per vrbes, priuatis publicisque colloquijs cum hominibus agere instituunt, tanta orationis copia, agendi que prudentia, tanto animi ardore motuque, ut cum omnium oculos in se conuerterent, animos etiam raperent & immutarēt. Atque ut suis parerent decretis, toti erant in ciendis animis & omni ratione flecēndis. Stipem vicatim obsecrabant ad victum, debebant inter egenos egeni, nihil in concione, nihil post concionem à circumfusâ multitudine postulabant, ac ne oblatum quidem accipiebant, tantæ abstinentiæ populis admiratione suspensis: plebem infimam puerosque patienter instituebant, eademque equitate annunciantibus actus suos sedulam præbebant aures. Nec in templis modò, sacrilique locis, verum etiam in ipso foro, publicisque plateis ad detestanda flagitia mortales, maxime verò ad renouanda Eucharistiæ confessionisque mysteria, quæ iam penè consenuerant, inflammabant, eo efficacius, quo præsentius aderat è cælo Deus admirant in quoque prodigijs. Narrabant enim paulò antè in pago agri Taruisini, cui Salzanum nomen, Laurentium quemdam sacerdotem cum cælestem Eucharistiæ panem ad ægrotum sine pompa comitatuque deferret, a fellos quosdâ extra oppidum offendisse: qui cum Presbytero occurrissent, veluti sentirent, quod ille deferret, ex vtroque viâ latere repente discreti procubuerunt in genua. Sacerdotem verò ipsum vno puero comitatum, rei nouitate attonitum, medium inter mites ambulasse quadrupedes, eas verò quasi pompam ducerent, præeuntem fuisse secutas, & presbytero in aedes ingresso, constitisse pro foribus, nec inde prius abiisse, quam is ab ægro reuersus, eas ad sua pascua cum benedictione dimitteret. Id multis testibus diligenter interrogatis, in publicas relatum est tabulas, & inde ortam in honorem tanti mysterij So dalitatem ferunt. Quoniam autem Simon Rodericius, qui fuit vnus è decem, in eo se pago fuisse testatur, & pro indaganda veritate, quam suis litteris traderet, non mediocriter fuisse sollicitum; placuit & nobis rem nostris litteris eo mandare libentibus, quo grauiore ab auctore testeque manauit. Nec nouum diuinæ sapientiæ videri debet, voluisse Deum per animantes rationis expertes, ipsos interdum homines erudire, cum his affinia non ignoremus per Antonium Olyssipponensem, & alios insigni sanctitate viros fuisse parata; ut quæ recusant homines ab hominibus disciplinam, eam accipere cogantur à bestiis: & qui fidei magisterio nolunt esse subiecti, subijciantur in discendo iumentis. Iam ut vnde aberrauit, reuocetur oratio, toti in formandis ad iustitiam animis Patres erant. Et, si quid ex his muneribus restabat otij, id in valetudinaria publica conferebant ingenti ægrotorum afflictorumque solatio. Quibus sanè rebus Christi bonus odor longè lateque diffusus, lætas vbi que proferebat fruges, vt ex tenui illo exiguoque principio paucis diebus non modò per Italiam fermè totam Societatis nomē ac fama peruaserit, verum etiam ad cæteras inde

26
Labores pri-
morum Pa-
trum in iu-
uandis
proximis.

27
Miraculum
dignissimi
Sacramēti.

28

na-

nationes populosque manarit. nihil vt mirum videri debeat, si præcipue illæ, quas nominauimus Italiae partes præcæ Societatis irrigatæ laboribus, suam perpetuò in eam beneuolentiam conseruari, eique Collegia, Domosque ab Apostolica vix Sedè receptæ construxerint ac locarint. Ac Bononiæ quidem euenit, non modò vt Collegium poneretur, sed vt in ea ipsa eade, quam Xauerius incoluerat. Namque is vbi primùm Bononiam attigit, cum ad nosocomium diuertisset, pro insigni sua aduersus diuum Dominicum pietate, primùm Sacrum ad sancti illius Patriarchæ corpus fecit, eaque sanctitatis speciem; vt ex iis, qui interfuerunt, religiosa virgo Elisabeta ad propinquum suum Hieronymum Casalinum sancti Petronij Canonicum, patreaciæque sanctæ Lucie Rectorem, de peregrini sacerdotis virtute multa narrarit. Vnde ad nosocomium in citatus Hieronymus, cum multò plura vsu comperisset, adeò conciliarius est, vt ipsum ad se migrare Xauerium voluerit. Neque id Patet abnuat ob ædis sacræ oportunitatem. Sed diuersorio temploque contentus, cetera emendicandi morem non prætermisit. Inde in Canonico mansit mira in Societatem beneuolentia, inde semen ortum Collegij, & tandem ex ipso, quod Xauerius incoluerat domicilio, ad eius memoriam concinnatum facellum est. Eiusdem institutione ad insignem pietatem profecit matrona nobilis Elisabeta Gozadina, quæ postea Collegio loco matris est habita. Atque hæc Xauerius ceterique per Italiam Socij. Ignatius verò cum Fabro & Lainio (vt demonstratum est) Romam properans toto in itinere, præsertim dum quotidie cælesti pane reficitur, frequentia supra naturam diuinitus lumina recipit. Illud maxime, quod diu in opratis habuerat, animo versabat; quemadmodum posset quasi in familiam Christi Iesu famulus cooptari, assidue sanctissimam rogas Matrem, vt apud filium sibi conditionem inueniret: id ipsum ab æterno etiam Patre flagitans, vt cum filio collocaret. Itaque sanctis hinc cogitationibus plenus, quo die propius accedebat ad Vibem, cum templum ex itinere salutandi Numini gratia solus esset ingressus, mente excessit à sensibus, & in ipso contemplationis æstu Maiestatem Dei Patris, qui Filio Iesu cruce[m] baiulanti, se suosque amicissimè commendabat, clarissima luce perspexit. quos cum in suum Iesus patrocinium fidemque reciperet, ad Ignatium placido ore conuersus, Ego vobis, inquit, Romæ propitius ero. Quo ille tam mirifico viso dulcissimè recreatus, Fabrum Lainiumque compellans, Quid nobis, inquit, futurum sit Romæ, in cruce[m]ne Deus, an in rotam agi nos velit, haud mihi quidem satis est exploratum illud certè valdè persuasum est, Iesum nobis quocumque in euentu nunquam defuturum, & simul vt eorum in sententia pectora magis roboret, visum indicat. Hinc præcepta iam in sententia animum confirmauit, tanquam penitus in familiam Christi Iesu receptus, eiusque patrocinio tutus, ac benignitate eius in recipienda clientela inuitatus, vt cæterus, quem subinde instituit, Societas Iesu nominaretur. Porro huius promissi fidè nostra tempestate iam cernimus, cum adeò creuit in vrbe Roma Societas, non modo nume-

ro, verum etiam fama, existimatione, necessariis etiam vitæ subsidiis, vt nequaquam ambigat de fidè promissi, qui promissi inuocatur euentum. Ex Vrbe verò ipsa in omnem terram, & in fines orbis terræ est propagata, vt quod in Apostolorum Principe Petro B. Leo Pontifex obseruauit, idcirco eum ad arcem Romani Imperij fuisse diuinitus destinatum, vt lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelabatur salutè, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet; id etiam liceat in huius pusillæ Societatis ducibus obseruare. adeò eis Romæ voluisse Deum se præbere propitium, vt recens hæc, quam ad multarum gentium parabat salutem, instituta Sodalitas inde caperet suæ dona clementiæ, vnde ipsa facilius in vniuersum orbem duceret propagationis initia. Tantis igitur Patres exhilarati promissis Vibem intrant Octobri mense, & vt prima sese oportunitas obrulit, Pontificem adeunt. Huic & suam, & reliquorum operam, vt inter se conuenerat, ad Apostolicas præcipue functiones, citra speciosa tamen honorum vocabula & dignitates offerunt. Haud ingrata bono fuere Pastori pia Patrum studia, & dum alia se præbet occasio, Fabrum iuber Lainiumque in publico sapientiæ Gymnasio literas profiteri. Ignatius verò cum in aliis pietatis muneribus studium suum, tum in spiritalibus exercitationibus proximo cuique nauabat: quibus in exercitiis præter alios complures, viris quibusdam illustribus operam dedit. In ijs Cardinali Contræno excellenti eruditione, pietate ac grauitate viro: qui propositas sibi ab eo commendationes expertus, adeò magnificè, vt sua etiam manu descripsit. Gemino igitur ex Societate præsidio instrumentoque proximorum commodis seruiebatur, literis ac pietate, formandis moribus & acuendis ingeniis: vt tanto vehementius in his parandis insudandum posteritati sit, quanto in cæteros hæc ipsa transfusa, commutationes fecisse maiores toto in orbe terrarum, magna nostra cum voluptate sentimus.

Septimo ac trigésimo decurso iam anno, brumali que fermè tempore ab vndecim per Italiam Patribus distributis in animarum causa consumpto: qui ex eis ab Vrbe aberant, vt ad extremam circiter Quadragesimam infrequentis anni consilij capiendi causa conuenirent, per litteras admonentur. Interea Petrus Ortizius, cuius non semel est facta mentio, Ignatij consuetudine degustata, animum ad diuinas eius exercitationes adiecit, facturus & ipse salutaris illius institutionis periculum, quam multorum & vsus commendabat & fama: qui quo liberius salubriusque animum exerceret, neue aut Cæsareæ procurationis munus, aut amicorum salutationes obstreperet, perexiguo famulorum numero in Cassinatè[m] montem, secessu olim sancti Benedicti, ac magnifico hodieque cœnobio & insignium pietate monachorum familia nobilem secedit. Ibi magistro Ignatio, continenter ei contemplationi ad dies quadraginta operam dat: & pio studio par exitus fuit. quem, nisi Ignatius auctor fuisset de vitæ summa nihil mutandi, nec decursa iam propè ætas, nec corporis constitutio minùs apta retardasset, quo minùs repudiatis illico rebus humanis ad laboriosam vti que Ignatij vitam disciplinam-

29
B. Ignatius
in Romano
itinerè mul-
ta diuinitus
cognoscit.

30
Pollicetur
Christus
Dominus ei
se, & Socie-
tati Romæ
propitius
fore.

31
Occasione
firmandi
nomen Soci-
etatis Iesu.

32
Ignatius &
Socij operam
suam Pon-
tifici Maxi-
modicant.

33
Faber &
Lainius pu-
blice docent
in Romano
Gymnasio.

34
Ignatius
multos, &
in his Car-
dinalè[m]
Contrænum
excolit:

1538

35
& Petrus
Ortizium
in Cassinatè
montè.

que descenderet. Tamen ex eo tempore mirè ei deditur obstrictusque fuit, & eius ubique familiam omni ope studioque defendit. Is postea gloriosi solitus est, nouum se Theologia genus apud Ignatium addidicisse, quam tanto ceteris præferret artibus atque doctrinis, quanto præstantius est discere ut agas, quam ut ceteros doceas. quippe in hac intelligendi vim dumtaxat, in illa, voluntatem insuper expoliri, & ad splendorem summi boni & æremitatis amorem, totum hominem excitari. Per id tempus cum in hoc secessu Ortizio adesset Ignatius, Patuij Baccalaureus Hozius, cui prouinciam illam cum Codurio obtigisse diximus, dum in suo munere intenta cura versatur, breui morbo solutus corpore, ad Deum abiit. Elatus est vir egregius paulò antè, quam de constituenda Religione deliberari cœptum est, vnus ex ijs, quos Venetijs ab Ignatio dicebamus spiritalibus exercitationibus ab humanis ad diuina conuersos. Aggregatus ad decem, studuit moribus ac factis exprimere, quorum imitabatur ardorem, in animorum præsertim lucris, & sanctæ crucis amore. Qui dum Patuij vnà cum Codurio versatur, totamque ciuitatem suis ambo concionibus sermonibusque permiscens, rei notitate in suspitione adducti, ab Antistitis Suffraganeo abripiuntur in vincula. Hic ferro manibusque constricti noctem exigunt tanta exultantis Hozij læticia, ut temperare ab risu non posset. quanquã ea diuturna non fuit. Postero namque die rebus accuratius inspectis, non modò liberi de custodia, verùm etiam omni ad animarum defensionem instructi fauore, cum honore mittuntur. Hozius autem eum iam multas ad Patuinum populù conciones habuisset, ardentiore aliquando spiritu concitatus, in forum ipsùm concionaturus egreditur, propositaque hac ex Euangelio sententia, *Vigilate & orate, quia nescitis qua hora Dominus uester uenturus sit*, multa de suprema illa hora acri oratione disseruit. Quis crederet sibi ipsùm uaticinari? & ideo de hora illa tanto animi sensu fecisse uerba, quod appropinquantem fortè suum præfagiret occasum? breui delapsus in morbum, in communi pauperù diuersorio occurrit Christo Domino; non, ut plerique, pauidus angore & sollicitudine conscientia, sed tranquillus, ut pauci, conformatione morum & uitæ recentis exordio. Cuius uiri sanctitatè haud oblenta in extincto corpore indicia declararunt: qui cum esset in uita subniger uultuq; deformior, in morte adeò uenusto atque eleganti reperitus est ore, ut suos exfaciure Codurius oculos, lacrymasve tenere præ gaudij uoluptate non posset. Et B. Ignatius in Cassinensi secessu, cum pro eodem, quem ex graui morbo periclitari cognorat, Deum supplex oraret; repente animo à sensibus auocatus, uidit eius animam, ut olim eodem loco Germani Episcopi Benedictus, luce clarissima circumfulam; eamque inter Angelorù manuum euectam ad paradisi gaudia peruolare. Cumque ad Missæ sacrificium aliquanto post se conferret, atque in concipienda generalis confessionis formula omnes ritè calites inuocaret, splendidissimum item Beatorum agmen eius repente aspectibus sese obtulit, Hozio sic coruscante, ut exuperantia fulgoris ac lucis secermeretur à ca-

36
Moritur
Hozius Patuij
primus mortuorum Societatis.

37
Eius læticia
in carcere.

38
Os mortui
formosus.

39
Eius animam
euolantem
in caelum
uidet Beatus Ignatius,
& max
clarissimam
Sanctorum
in caelu.

teris. Fidem uisū fedit recens ad multos dies Ignatij lacryma è dulcissima uoluptatis haustè memoria. Cuius ideo focum ad sese Deus forsitan citò rapuit, quò suis apud se precibus orienti familia suffragaretur uerius. Et ea quidem uel absente augebatur Ignatio; quo necdum ad Urbem regresso, in demortui locum restitutus est alius, haud impar Hozio, consors laborum ac meritorum. Quippe uix è Cassinate B. Pater descendere, cum in itinere adolescens occurrit Hispanus, haud illi ignotus, Franciscus Strada: qui è Cardinalis Ioan. Petri Carraffa familia cum alijs egregijs Hispanis, dum Cassinum uersus iter habet, siue conuenturus Ortizium, cuius operà in Cardinalis familiam antè peruenerat, siue militandi studio Neapolim petens; diuino consilio incidit in Ignatium: cuius uel vno congressu colloquioque (quæ uis erat hominis in dicendo) ad nobilitatem repente militiam uestigium animumque conuertit; & redeunt Patrem comitatus in Urbem mox etiam uitæ sanctitate, subeundisque pro Christo laboribus est secutus. Romæ dein paucis diebus ab Ignatij reditu, complures alij rebus omnibus ornatissimi, seu tam sancti cœtus admiratione permoti, seu interiore Dei lumine collustrati, cum in humanis nihil constans, nihil solidum reperirent, in eundem cœtum numerumque uenerunt. Interim & ceteri Patres ad Urbem Romæ labente Quadragesima, suis ex oppidis accedebant, ubi Ignatius, socijque duo, Faber & Lainius in domo uineaque Quirini Garzonij summa uirtute uiri domicilium collocat, haud ita procul ab eade Sanctissime Trinitatis in Cluiu, qui mons Pincius nominatur. sed ubi rescitum est ab amicis, reliquos aduentare Sodales, conductis ædibus amplioribus, auctores fuerunt Ignatio, ut relictis prioribus perangustis, in has paulò laxiores opportunioreque ipsorum uisibus emigrarent. Atque huc exacto Paschate congregantur. Hic cum uiderent ne tum quidem sanctæ ciuitatis aduenda consilium ex voto procedere (nondum enim, uel promissi religione liberi, spem abiecerant) nihil prius habuere, quam ut Petro Ortizio nummos aureos decem ac ducentos anno superiore partim à Pontifice per eum acceptos, partim à pijs Hispanis uiaici nomine conquisitos, per eos ipsos argentarios, apud quos eam pecuniam deposuerant, restituerent: ne uidelicet alios in usus, præter eos, quos domini dederant, infunderentur, ipso admirante Pontifice dominisque tantam hominum abinentiam. Deinde facta potestate per amplà à Ioan. Vincentio Carraffa Cardinali Neapolitano, Pontificis in Urbe legato, cuncta Ecclesiæ administrandi mysteria (Pontifex enim ipse Niceam usque, ad componendas Caroli Casaris Franciscique Regis controuersias, quò eos euocauerat, se contulerat) omnes vno consensu decernunt, ad eam munera uarietatem ritè obeundam, partiendas inter se curias & templa quadam in celeberrima uaque urbis regione sita. In ijs diuino uerbo primùm ad omne Christiani officij munus populum inflammare; deinde plebi puerisque uicarij Christianæ legis instillare præcepta; tum quacumque possent ope auxilioque tueti animos ardentè instituunt. Septem numero ea templa fuerunt; &

40
Addit Societati B. Pater Franciscus Strada.

41
Prima primorum Patrum Roma sedes.

42
Secunda sedes, cuius certus locus ignoratur.

43
Reddunt pecuniam acceptam ad peregrinationem Hierosolymitanam.

44
Præcipuas urbis curias inter se diuisant ad pias labores.

in

in eo, cui Virgo à Monte Serrato nomen est, Hispanicas conciones Ignatius, alij alibi habebant Italicas: Faber, Xaueriusque alternas in Basilica martyris Laurentij, quam extruxit S. Pontifex Damasus; Lainius in Saluatoris ad Laurum; Salmeron in B. Lucia Virginis Martyrisque; Iaius in D. Aloisij Francorū Regis; Simon ad Archangelij Michaëlis in foro Piscario; Bobadilla deniq; apud argentarios in sancti Celsi; concurrente vndique Romano populo, & obstupescente, clericos linteatos nouo more nouoque exemplo pulpitum scandere. Et ad Ignatium quidem viri in primis nobiles concurrerant, vt perbeatus sibi videretur Ortizius, quod eo Romæ concionante, ne vnam quidem ex eius concionibus intermisisset. Doctor quoque Hieronymus Arzius affirmabat, neminem à se vnquam auditum, qui tam aptè sibi videretur ad persuadendum verba facere, & tanquam potestatem habens, munus illud tractare, quam Ignatium. Omnino omnium is erat ardor, vt cibi immemores sui que penitus obliui, præter animas nihil appeterent; ac tum demum parandi prandij veniret in mentem, cum è templis reuerſi meridie, nihil domi, vnde se alerent, reperiret: egredique confestim ad stipem emendicandam, laboribus iam exhausti, & alieno etiam tempore cogerentur. Singuli tulere sui laboris pretium. Paucis diebus partim vitæ innocentis exemplo, partim docendi hortandique assiduitate, ingens animorum commutatio facta est: præcipuè saluberrima illa nascentis Ecclesiæ consuetudo, crebra peccatorum confessionis & fractionis panis, longo sæculorum intervallo reuocata. Nec minùs vtiliter ad fouendos ignes, ex assidua mysteriorum vsurpatione conceptos, sanandosque animorum morbos, in Ecclesiæ mores inducta toto anno ad populum sacra concio, per festos scilicet, Dominicorūq; dies. Orbis quoque pueris puellisque, & miserandis virginibus, quarum cum animis pudor in discrimen offerebatur, consili ceptum: itemque feminis, quæ se à flagitioso vitæ genere colligebant, & catechumenis, qui vel à Iudeis, vel à Saracenis ad sanctam fidem transibant, eadem ratione prouisum. Quibus postea pietatis charitatisque muneribus peropportuna sunt ædes atque cœnobia (vt suo loco fusiùs) auctore atque adiutore Ignatio, cum Romæ publicè constituta, tum Urbis ad exemplum, per reliqua deinceps Italiam. His Patrum conatibus cum ille idem, qui toties euertere Societatis primordia tentarat, Satanas inuideret, omniam tum prouisione sollicitus, ne si alma in Vrbe radices agerent, longius deinde progressa, toto terrarum orbe propagarentur; admouet omnem machinam ad ea labefactanda ac conuellenda: & quibuscumque potest artibus in teneros ortus coluber exitialis armatur. Sic enim diuina comparatum est sapientia, vt hæc à se inchoata Societas, velut etiam vniuersum Ecclesiæ corpus, & rebus turbidis redderetur illustrior, & iam tum ab eius velut incunabulis hæreticorum opponeretur amentia. Commouet igitur inuidus hostis in pusillam, & modò natam per suos satellites turbulentissimam tempestatem; qua haud scio, si loci, temporis ac personarum ratio pendatur, an excogitari quidquam tercius & horribilius

queat: vt mihi quidem ea demum aduenisse tempora viderentur, vt indicant extrema; cum suis famulis Iesus Romæ se sponderat propitium fore. Eius initium Augustini cuiusdam Pedemontani temeritas fuit; qui cultu dumtaxat externo ex Eremitarū disciplina se mentiens, re ipsa clandestinus erat Lutheri sectator. Is praua magistri dogmata pro concione disseminans, & eo liberius, quod ab Vrbe aberat summus Antistes, rectè nimis ac dissimulante ab auctoritate Sedis Apostolica, fideque Catholica, simplices mentes conabatur auertere. Consilium porro Ignatij fuerat iam inde ab initio, cum per nobilissima Italiae Gymnasia Sociorum descriptio constituta est, vt quoniam tum emerferat, qui de suggestis obscure iacerent Lutheri venena, ij obseruaretur à suis, ne quid fortè pestilenti cathedra in concionem effunderent. cumque eum, quem dixi, concionatorem non semel audissent, & apertissimam eius doctrinæ perniciem, penè manibus contrèctassent; veriti, ne nascens malum fieret inueterando robustius, hominem confestim adeunt, & quid sua ipsi aure perceperint, quidque ab alijs etiam acceperint, narrant: amiceque simul admonent, vt cum sua, tum populi causa, cui iam virus aliquid esset aspersum, sua dogmata recognoscat, dicta corrigat; & quæ perplexè obscureque iecisset, planius explicet, & ad orthodoxæ fidei normam tutius interpretetur. Ille, vt erat extrema tumidus arrogantia, tantum abfuit, vt ad aures peramantes monitores admitteret, & dicta sua reuocaret, vt posterioribus concionibus, nihilo minùs exitiosa prioribus, nec minùs impudenter de superiore loco vomuerit. Patres, vbi blandis sentiunt admonitionibus nihil profici, zelo religionis ardentis; vt tam nefarios motus conatusque prohibeant, ipsi quoque agere de suggestis instituunt, nulla ratione ferentes tantam pestem ad Ecclesiæ manare perniciem. Explicant tacito nomine latentes hominis fraudes, doctrinæ vitia perstringunt, & inuoluta vafre mendacia, veritatis luce redarguunt. Is vbi sensit sua parere consilia, & nouis ab hominibus se potissimum peti, rabie accensus, continuò se per opulentos Hispanos, apud quos vsu gratiaque valebat, ad euertenda noui Ordinis fundamenta, vnà cum auctore & parente conuertit. Multorum igitur conspiratione facta, quorum duces auctoresque quidam etiam feruntur Hispani, eadem opinionum laborantes amentia, Petrus de Castilla, Muddarra, & Barreria nescio quis, contra recentè Societatem fraudes ac dolos consuunt. Ficta crimina in vulgus spargunt, Ignatium sociosque probris omnibus notatissimos in Hispania, Gallia, Venerijs, hæreseos flagitijque conuictos, vim declinasse iudicij, & ad corrupendam sanctitatis specie inuentutem, Romam denique perfugisse. In Exercitiarum etiam librum velut omni superfluitate ac prauitate refertū, eodem furore bacchantur. Nec eo contenti, subornant falsum testem, qui veluti studio boni cõmunis adductus, iisdem ferè criminibus tota iam curia dissipatis, ad Urbis præfectum Benedictum Conuersinum notos sacerdotes accersat. Inuentus est, qui negotium sine reculatione ac sine mora susciperet. Michaël ille Nauarrensis, postquam (vti supra

45
Reponatur
frequens
vsurpacio
Sacramen-
torum,
& frequens
predicatio
verbi di-
uini.

46
Multa in
opera incho-
ata.

47
Gravissima
tempestate
Societas
oriens in-
hat.

demonstratum est) ex Ignatij cæde Parisijs diuina est voce deterritus, B. Patris delinitus obsequiis, ad eum se illi coniunxit, vt de ineunda Societate à Patribus sæpè contenderit: quibuscum aliquamdiu familiariter versatus, non multò post ad ingenium redijt: diremit vsùm, discidit amicitiam: & qui pro beneficijs debuit esse defensor, haud minus impiè, quàm ingrâtè ingenita quadam barbarie maluit esse delator. Huic igitur (vt erat Ignatius, Socijque ex pristina familiaritate iam noti) non fuit difficile tam ad veritatem cuncta confingere, vt suspicionem Præfecto moueret. Quæ res quantum Patribus vbique odij inuidiaque constarit, testata est fuga multorum, vel ex ijsipsis, qui ad eorum numerum nuper accesserant, qui ne minima quidem societate congressus ijs sese coniungere audebant. Iam facti erant omnium peripseima: iam erant ignibus viui multitudinis ac vulgi vocibus exurendi, quotidieque rumor increbrecebat, multis eos magnisque implicatos esse criminibus, & manifestæ hæresis in iudicijs fuisse damnatos. Quæ fama non modò ciuitatis aures, verùm etiam multas iam prouincias & oppida, præsertim vbi in Ignatium inquisitionem olim fuerat, occuparat. Ergo Patres, & Michaëlis delatione, & aliorum cõspiratione compecta, communi consilio decernunt lege agendum esse, & apud eum maximè magistratum purgandam iudicio calumniam, ad quem delata res esset: id quod ausa tentare conscelerata illa conspiratio non erat. Adeunt ipsi nec opinantibus aduersarijs Præfectû Vrbs, & de calumnijs permodestè conuesti, rogant hominem, vt delatorem, totamque illam criminatorem manum in iudicium vocet, & simul edocent ad æquitatem spectare Iudicis, vt quoniam non modò de fama, quæ cum Dei gloria & animarum causa coniuncta esset, ageretur: sed etiam doctrina incorrupta & Euangelicæ vitæ forma vituperaretur, iudiciû omnino constituar, vbi suæ testificandæ innocentia, & aduersariorum confutandæ calumnie copia fieret. Nam eam potissimùm causam B. Patri fuisse tantopere expetendi persequendique iudicij, ex epistola, quam ad virum clarissimum, deinde Paphiensis Episcopum Petrum Contarenum Venetias scripsit, constat his verbis: Scimus sanè ex hoc non factum iri, vt nemo nos vituperet posthac: neque hoc quesiuimus vnquam. Tantùm voluimus prospectum esse honori sanæ doctrinæ, & vitæ immaculatæ. Nunquam anxij erimus, Domino concedente, dum nos dicemur indocti, rudes, loquendi nescij: & item dum dicemur prauis, deceptores, instabiles: sed dolebamus, quòd doctrina ipsa, quam prædicamus, non sana diceretur: & item quòd via, quam ambulamus, putaretur mala: quorum neutrum est nostrum, sed Christi, & Ecclesiæ eius. Præfectus ergo postulationis æquitate permotus, iudicium statim dat, & Michaëlem quàm primû sisti iubet.

49
Dominicus de Cupis Cardinalis mirè Societati conciliatur.

Interea hoc ipso tempore, quo flammis inuidiæ omnia propemodum conflagrabant, Ioannes Dominicus de Cupis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, sacriq; Collegij Decanus, Quirinum Garzonium, cuius in villam, vt supra diximus, Patres initio diuerterant, pro veteri amicitia ac necessitudine, ab omni Patrum non modò fami-

liaritate, verùm etiam congressione prohibuit, ne qua videlicet ex facinorosorum, vt ille aiebat, contagione macula eius nomini adhæresceret. Cui Quirinus, consultò se iam dudum in Patrum facta dictaque omnia inquisiuisse respondit; neque tamen aliquid aliquando potuisse deprehendere, quod non magnopere cum Christiana pietate moribusque congrueret. Hic Cardinalis exclamans, Circumuentus es, inquit, istorum Quirine præstigijs. nec mirum: lupum apertè inuadentem nemo nõ agnoscat, & fugit; at ouium specie blandientem quis obseruet, & caueat? Ignoras tu videlicet, quæ de istorum hominum flagitijs ego ipse comperi. non sunt isti profectò quales tibi cogitatione depingis. Perturbauit non parum Quirini animum hæc Cardinalis oratio: sed cum Patrum innocentiam & sanctimoniam satis iam notam ac perspectam haberet, plus suis oculis fidei, quàm alienis auribus habendum ratus; è vestigio Ignatium conuenit, & sententia atque oratione Cardinalis exposita, simul quid agendum videretur exquirat. Cui placido ore Ignatius ac renderit, Bono, inquit, animo esto Quirine: breui exuet hunc Cardinalis errorem, quem ei seu maleuolorum calumnia iniecit, seu tecum atulit ignorantio; totamque istam animi opinionem temere susceptam, pari studio ac beneuolentia commutabit. nos autem interim rem Deo precibus committemus. Ergo cum eadem illa Cardinalis Quirini auribus inculcasset, Abrumpe istorum hominum vsùm: ab improborum contagione faceffe; Quirinus Cardinalem tandem obsecrat, vt semel accessitum prosequatur coram interroget, atque à præsentis vitæ rationem reposcat: neque enim viri esse prudentis, quemquam indicta causa damnare. Aduocetur sanè, inquit ille, ego verò hominem perinde ac commeretur, accipiam. Dicta die adest Ignatius, atque in intimum conclaue solus admittitur duas ferè horas cum Cardinali consumpsit. Cuius sermonis grauitate & diuina planè prudentia, Cardinalis ex templo mutatus, contemptis suæ personæ titulis, & dignitatis obliuis, Ignatij pedibus se aduoluit, credulitatisque suæ veniam petit, & mox ab eunte omni officio ac comitate profequitur. Ex eo tempore certam panis vini que eleëmofynam, quamdiu vixit, Ignatij familia: singulis hebdomadis assignauit. Atque hæc quidem Quirinus, ex Cardinalis ore accepta vulgauit. Verùm qui Cardinali lumen prætulit ad Patrum innocentiam pernoscendam, is etiam postea, illustrata veritate, complures, qui in eamdem fraudem inducti erant, de errore deduxit. Commòdum aderat dicendæ causæ tempus, cum in Ignatij manus incidit epistola quædam Michaëlis delatoris ad amicum, summa olim cum Ignatij & Sociorum laude perscripta. Hanc vocatus ad tribunal Ignatius, cum ad obiecta crimina sedatè prius tranquilleque respondisset, præsentè Michaële mox profert: & subiinde querit ex eo, an signum & chirographum agnoscat: teneatne memoria quæ sua ipse manu perscripterit? Pugnanti quippe ab accusatore dici demonstrabat, & chirographo refragabatur oratio. His conspectis litteris, mox & recitatis, homo audacissimus conscientia repente conuictus exalbuat, atque implicatus hæsit; vt ex ipsa

oris mutatione Praefectus in suspicionem facinoris venerit, & structa malitiose calumniae. Quid plura: diligenti interrogatione ad fontem & caput torius fraudis, non obscuris peruenit argumentis: calumniatoremque ipso etiam dissuadente reo ac pro eius capite deprecante, mulctat exilio. Adducuntur praeterea eodem Ignatio flagitante, conspirationis principes duo, vt obiecta ab eis crimina, & in congressibus circulisque iactata in iudicio confitent, quo & ea diluendi potestas fieret, & se suosque purgandi. At illa equitate iudicij, & accusatoris exitum formidantes, vtrè astuteque dissimulant habere se, quod Ignatij vitae ac sociorum opponant: vt qui ad eam diem omnia de coetu illo praecleara atque egregia sensissent. Porro à Praefecto omni ope contendente, vt quantiam inter eos nihil esset litium, ab exercenda quaestione desistat. Tantumque & amicorum studijs & suis precibus perfecerunt, vt non modò Praefectum, verum etiam Legatum ipsium Cardinalem impulerint, vt controuersia finis imponeretur. Nec ex ipsis Ignatij socijs deerant, qui aduersarijs sponte cedentibus dirimendam litem & paci consulendum suaderent. At Ignatius, qua erat prudentia laude praeditus, veritus ne Societati, qua se Apostolicæ Sedi pro querenda hominum vbiq; salute deuouerat, perpetua aliqua haberet infamia, si aduersariorum accusatio domi fontisque vulgata, & publicis consignata tabulis, nondum transacta causa, supprimeretur; nullis neque precibus, neque minis, ac ne suorum quidem consilijs adduci potuit, vt causam ipsam in iudicium semel adductam cum ignominia calumnia desereret. Nobis enim necessaria est vita nostra, Augustinus inquit, alijs fama nostra: vt audeat etiam vir doctissimus affirmare, qui famam suam custodit, eum esse in alios quoque miseris cordem. Intelligebat igitur vir aequè pius ac prudens Ignatius, vbi coniuncta est causa proximorum, & honos agitur diuini nominis vitaeque ac doctrinae Euangelicae, nequaquam suam esse famam temerè prodigendam, cum etiam S. Hieronymus nolit quenquam in suspicionem haeresis esse patientem: imò verò, si aliter defendi non possit, iudiciorum aequitate tuendam: disertisque testatus est verbis in eo se non accusatorum penas, quas iam tum eis liberaliter condonabat, sed illatae infamiae purgationem deponere. Itaque quod à Praefecto Magistratibusque propter aduersariorum gratiam impetrare non potuit, vt controuersia transigeretur, impetraturum certe se ab ipso Pontifice Maximo non desperat. Is non ita pridem Nicæa adulta iam ætate reuersus, diuersabatur in Tusculano. Huc Ignatius mature contendit, facilesque naetus aditus, qui sit, quaeque ipsius vita, & quas sit antea ab hominibus perpeffus iniurias, quae nunc causa apud Praefectum Urbis agatur, non minus fideliter, quam fidenter exponit, & ad extremum pro instituta cause transactione summissè supplicat. Pontifex, qui pro singulari sua prudentia Patrum vitam institutumque clam examinanda & exploranda curarat, collaudata pia Ignatij & sociorum industria, per cubiculariam suam Praefecto nunciat, iudicium Ignatio reddat, & controuersiam omnem quo iure disceptet. Quo ille coactus imperio ad

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

cognitionem causae reuertitur, documento sanè mirabili diuinæ erga suos famulos prouidentiae. Nam cum in eo potissimum tota calumniae vis verteretur, varijs in locis Ignatium ac socios grauisimorum criminum reos, haeresisque potissimum actos subterfugisse iudicium, eiusque calumniae refellendae gratia accessenda longinquis è regionibus essent iudicaria illorum temporum acta, non sine multis sumptibus ac laboribus, nec exiguo temporis interuallo; manifesto Dei numine factum est, vt in ipso articulo pronunciantur sententiae, ij ferè, qui Ignatij iudices in Italia, Hispania Galliaque sedissent, alij alia de causa in ipsa denique Vrbe reperti sint. Hi fuerunt Ioannes Figueroa Archiepiscopi Toletani Vicarius, qui Compluti in Ignatium sociosque saepius acriter inquituit. Matthæus Ori ex Dominicana familia Theologiae Magister & Inquisitor, apud quem Parisijs Ignatium ipsum falsis item criminationibus semel atque iterum accusatum fuisse memorauimus. Denique Gaspar Doctius, qui Venetijs Apostolici Legati nomine eiusdè Ignatij causam, ipso reo postulante, dijudicauit. Quorum æquissimis omnium sententijs, vt olim contra falsas criminationes declaratus est innocens; sic in hac actione, & ipse & alij à quibus erat Societas ipsa constanda, praeclearo virtutis ac probitatis testimonio ab aduersariorum calumnijs vindicari liberatique sunt. Exercitiorum porro liber ne ipse quidem iudicium ora pertimuit: cuius sana atque incorrupta doctrina tot iam doctissimorum virorum expensa ac decorata iudicij, facile se ipsa à suis vituperatoribus vindicabat. Littera etiam per id tempus à ciuitatibus, vbi Christiana rei causa aliquando confederant, tum ad eorum illustranda merita, tum ad confutandas criminationes allata: & ex Senensi quidem ciuitate pro Salmerone ac Paschasio, tum à Vicario Generali Francisco Coscio, tum à Diui Jacobi Sodalitate, quò Patres olim diuenterat, plenae commendationis ac laudis, ex Bononiensi verò pro Xaerio & Bobadilla ab Episcopo Sebastiano, Bononiensi Suffraganeo, Augustino Zannetto, ex Ferrariensi autem pro eodem Bobadilla, & Claudio Iatio ab Octauiano de Castello, Episcopo S. Leonis, Suffraganeo item Ferrariensi Vicario Generali. Ferrariensium porro Dux Hercules, qui Patres liberali quondam, & diuturno excepit hospitio, non modò per epistolam, verum etiam per legatum perspecta ipsorum innocentiae & sanctitatis testimonium quam praeclearissimum dedit. Quibus tot tantisque rebus Patrum causae vndique suffragantibus, Praefectus Urbis Ignatio sociisque sententiam ac causam, reclamantibus strenueque repugnantibus aduersarijs, tandem adiudicat, in haec verba:

B. Connersinus electus Britonorienfis, Viceamerarius almae Urbis, eiusque districtus generalis Gubernator.

Vniuersis & singulis, ad quos praesentes nostrae litterae peruenerint, salutem in Domino. Cum Reipublicae Christianae multum intersit, vt eos, qui in agro Dominico vitae exemplo & doctrina plurimos edificant in salutem: & item

D

illos,

ST
Insignis Dei
providentia
pro fama
Societatis.

50
Constantia
Ignatij. vt
causa fini-
retur lata
sententia.

Libro de
bono vidui-
tatis.

52
Sententia
vrae Urbis
de Ignatij & socio-
rum inno-
centia.

illos, qui è conuerso potius superfeminare videntur zizania, publicè notos esse; & nonnulli rumores sparsi essent, & delationes ad nos factæ, de dogmatibus & conuersatione vitæ & spiritualibus exercitijs, quæ alijs conferunt, venerabilium virorum, Dominorum Ignatij de Loiola & sociorum, videlicet Petri Fabri, Claudij Iaij, Paschasij Broët, Jacobi Laynez, Francisçi Xauier, Alfonsi Salmeronis, Simonis Roderici, Ioannis Codutij, & Nicolai de Bobadilla magistrorum Parisiensium, presbyterorum secliarum, Pampilonensis, Gebennensis, Seguntinensis, Toletanensis, Visseensis, Ebreundenis & Palentinensis respectiue Diœcesis. Quæ quidem eorum dogmata & exercitia à quibusdam dicebantur erronea, & superstiosa & à Christiana doctrina nonnihil abhorrentia. Nos pro officij nostri debito ac speciali etiam mandato Sanctissimi D. N. Papæ, circa hæc diligenter animaduertentes, quæ visa sunt ad plenioris causæ cognitionem opportuna inquisimus, si fortè de quibus prædicti culpabantur, vera esse deprehenderemus. Quocirca examinatis primùm quibusdam oblocutoribus contra ipsos, & consideratis partim publicis testimonijs, partim sententijs de Hispania, Parisijs, Venetijs, Vicentia, Bononia, Ferraria, & Senis, quæ in prædictorum venerabilium virorum Dominorū Ignatij & sociorum fauorem aduersus eorum criminatores prolatae fuerunt: & adhæc examinatis iudicialiter nonnullis testibus & moribus & doctrina & dignitate omni exceptione maioribus, tandem omnem murmurationem & oblocutionem & rumores contra eos sparsos nulla veritate subnixos fuisse, comperimus. Quamobrem nostrarum esse partium iudicamus pronunciare & declarare, sicut pronunciamus & declaramus, prædictū D. Ignatium & socios ex prædictis delationibus & susuris non solum nullam infamiae notam, siue de iure, siue de facto incurrisse; verum potius maiorem vitæ atque doctrinæ sanæ claritatem retulisse: cum certè videremus aduersarios vana & penitus à veritate aliena obieciße, & contra optimos viros optimum pro illis exhibuisse testimonium. Hanc igitur sententiam & pronunciationem nostram, vt publicum eis testimonium sit contra omnes aduersarios veritatis, & in serenationem omnium, quicumque sinistram illam de eis suspicionem prætextu talium delatorum & criminatorum conceperint, faciendam duximus. Monentes insuper, & exhortantes in Domino, acrogantes vniuersos & singulos fideles, vt dictos venerabiles viros D. Ignatium & socios habeant & teneant pro talibus, quos nos esse comperimus, & Catholicis, omni profus suspicione cessante. Ita tamen quatenus in eodem vitæ & doctrinæ tenore Deo adiuuante (quod speramus) permanserint. Datum Romæ in ædibus nostris die decimo octauo Nouembris, millesimi quingentesimi trigesimali octauo.] Huius sententiæ exempla complura testato descripta ad delendam infamiae notam, omnemque suspicionem ex humanis peccatoribus extinguendam, in varias prouincias mitti placuit. Calumniatorum verò longè alius exitus fuit. Senserunt caelestes iras sue fraudis vltices, conspirationis præsertim duces, qui manifestis ipsi conuicti criminibus, & opini-

53
Dei in calumniatorum vindicta

onum prauitate damnati perniciè in se ipsi, quam machinabantur Ignatio, retorserunt. Mudatæ quidem effigies, quoniam iudicium ignis, lapsus è vinculis fuga præuertit, media in Vrbe concremata est. Qui in periculo suo anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, tantum bonitati fidit Ignatij, vt ad eius opem confugerit. Nec Ignatius vllam hominis iuuandi iustam viam omisit. Petrus autem de Castilla æternis tenebris vinculisque mandatus: cui item in morte respicienti præsens affuit de Societate sacerdos, & suprema perfoluit officia. Alius etiam paucis interiectis à lata sententia diebus, cum ex grauissimo & inopinato morbo animam ageret, eam demum iniquissimæ suæ persequenti iniuriæ, & peccati se grauiter insimulans, exhalauit. Occultus porro ille Lutheri assecla concionator, sceleris architectus & princeps, persona tandem posita, Geneuam ad hæreticorum castra transfugit, totus factus è schola Lutheri: à quo & liber ille prodijisse dicitur, qui Scripturæ summarium ferebatur inscriptus, merito ab Ecclesia cum auctore damnatus, publicisque execrationibus ac maledictis, cum è piorum sedibus, tum è cunctis bibliothecis explosus. Ipse verò ad extremum viuus dicitur fuisse combustus. Hoc Patrum innocentia cohonestata iudicio, illustri videlicet facta est, quæ latebat in obscuro Societas, vt ei non tam repellenda, quam emenda videretur fuisse calumnia. Tanti est in rebus turbidis animum non abijcere, sed fiducia diuini numinis confirmare. Verum illustriorè adhuc Societatem pium mox, ac planè Christianū eius facinus reddidit. Quod cum ex summa annonæ caritate complures enecti fame, & penè animam agentes tota vrbe iaceret, tam miserandum indignumque spectaculum Patrum viscera non tulerunt. Ipsi pauperes egentissime de aliena magis, quam de sua egestate solliciti, communem propulsare famem, & miserimo cuique ex inedia iam cadenti succurrere orsi sunt. Commodum in laxiores aedes ad circum Flaminium, Vrbs locum celebriorem iuxta forum piscarium è conducta illa domo, quam supra diximus, locationis peracto tempore commigrant; cum huic medijs triuijs perditum quemque deportant, & ciborum opportunitate reficiunt, hime rigentem, igne, veste, omni subsidio fouent; egris lectulos, reliquis sœnum aptè substemunt, & vnumquæque sedulo caritatis officio desperatè iam propè vitæ salutisque restitunt. Qua benignitatis fama turba inopum excitata ad aedes Patrum auida frequensque cucurrit, vt quos sua prostrat orbitas, noua Patrum misericordia recolligeret. cuius sanè pietatis expertem neminem esse cum vellent, sed desertissimum quemque reciperent, breui propè ad quadringentos mendicorum summa peruenit: quorum non modò corporibus præbebatur obsequia, sed & salutem animis afferebatur. Imbuebatur rudes legis Christianæ principijs, vitia inueterata sanabant, & scelerum vinculis obligatos confessionis Sacramento soluebant. Nemini ad eos aditus patebat egentium, qui non sacro illo mysterio ritè animum expiaret. Quæ res tota Vrbe percelebrata, incredibile est quantum popularis gratiæ studijque Patribus conciliarit; vt certatim ad id spectaculum diurnis

54

Succurrunt Patres inopibus & agrotis in graui temporum difficultate.

55

Tertia scilicet primorum Patrum in Vrbe.

nocturnisq; temporibus curreretur. Omnes enim gratuita in egenos benignitate mouemur, præsertim si pateat omnibus, & tenuissimum quemque suscipiat. Eo exemplo excitati nonnulli, detractas sibi vestes, quod præsentem pecuniam non haberent, pauperibus iniecerunt. Delata magna pecuniæ vis est à principibus viris ad sustinendum opus & promouendum. Eodemq; studio ciues alij piæ æmulationis incensi, ipsi quoque miserum genus hominum pari misericordia atque humanitate suis edibus exceperunt. Quidquid autem publicæ misericordiæ nomine mittebatur, summa fide dispensabat Ignatius: nec adduci mittentium precibus vnquam potuit, vt in suorum vsus, quibus satis aspera domi reserat, aliquid è collatis elemosynis deriuaret. Subducta summa, tria egenorum millia reperta sunt Romæ, quos ad nouas vsque fruges tum publica, tum priuata hominum benignitas sustentauit.

56
*Predicatio
 S. Vincentij
 tract. xxiij.
 de vita sp-
 rit. de futu-
 ris Euange-
 licis viris,
 Societati à
 quibusdam
 accommo-
 datur.*

Hoc porro tempore multi ex externis cum Patrum vitas & instituta perperderent, vehementer addubitarunt an ij forsitan essent Euangelici illi viri, de quibus tantò antè B. Vincencius Ferrerius diuino instinctu prædixerat. Multa quippe videbantur ex eo prædictionis oraculo cum eorum vitis moribusq; congruere. Nam vt summam illius vaticinationis attingam, quid magis Euangelicū, quàm qui suas animas Euangelij nomine Sedi Apostolicæ deuouissent: Quid ijs egentius, qui suis omnibus spoliati fortunis, & arctissimo paupertatis obstructi voto, nihil omnino suum dicerent, nihil priuatim haberent, perparum autem in communi: qui nihil ex suis laboribus præmij, nihil mercedis acciperet? Quid ijs simplicius, qui in tanta doctrinæ copia, tantaque prudentia nihil altum saperent, nihil sublimè, sed plebem puerosq; docendo, vicos & oppida circuirent? Quid verò mitius aut mansuetius, quàm qui benignè facerent etiam ijs, qui ipsos læsissent: quia eorum mansuetudine, ea facilitate in omnes essent, vt ad se vniuersos allicerent & attraherent? Quid porro ijs humiliter aut abiecius, qui mendicorum more cibum per vrbes vltro quærerent, pauperum in hospitij ac valetudinarijs inter mediastinos facemque seruatorum dies ac noctes habitarent; vili esca abiectoq; strato contenti, infima munera non horerent? Iam mutua & inflammata caritas quanta erat: qua deuincti & agglutinati vnum omnium eor, vna anima videbantur. Alter alterius portabat & subleuabat onus, alter alteri in vitæ necessitatibus præsto erat. Et quanquam in magna rerum versabantur inopia, nihil tamen è perexiguis illis copijs, quæ domi erant, cuiquam deerat. Nihil cogitabant, nihil loquebantur, nihil sapiebant nisi Christum: haud amplius humana curantes, sed sui prorsus obliti mortem sperabant aliquando se apud Barbaros & infideles pro Christi nomine subituros. Hæc, & alia quæ vaticinatio illa complectitur, sita erant in oculis omnium: & mouere vel prudentissimo cuique suspensionem poterant, quia in Patribus intueretur expressa. Patres autem ipsi ea de re rogati qua erant modestia humilitateq; nihil in seex tanta illa sanctitate, quæ prædictione illa describitur, agno-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

sciebant: cum tamen, si verum quærimus, in eos multa quadrarent. Sed nimirum electorum proprium est, vt B. Gregorius ait, de se ipsis semper infra sentire, quàm sunt. Vtinam talis euadat posteritas omnis, vt in eam vsquequaque sancti viri prædicta conueniant!

Eodem tempore Caroli V. Cæsaris extincta coniuge, parabat Deus præstantissimū nouæ suæ familiæ tironem, cuius etiam virtute auctoritateq; aliquando sustineretur & cresceret, Franciscum Borgiam Gandiensem postea Ducem: cui ab Imperatore Carolo efferendæ cura coniugis demandata, tam præter solitum fulgor diuinæ mentis illuxit, vt dum secum attentè reputat, quò tandem rerum humanarum fastigium specielq; recideret, tota animi intentione decreuerit, spretis omnibus se Deo dedere, salutemq; suam in tuto locare. Itaque ex eo tempore studijs pietatis ac penitentia vacare toto pectore & continenter instituit, qua in meditatione curaq; dum se constanter exercet, nã ille sese nobis generosus miles expoliebat, vt tum demum planum fiet, cum ad eius tempora ventum erit.

57
*Franciscus
 Borgia ad
 studia pi-
 etatis con-
 uersio.*

539
 Inter hæc nouus & trigessimus huius sæculi annus cunctæ Societati faustus ac fortunatus, & quasi natalis illuxit. Hoc quippe anno propitio Iesu, de ea in posteritatem propaganda & vincienda certis legibus Patres cõsensere. Hoc illustrior in orbe terrarum facta est, & quotidianis Sociorum accessionibus amplificata magis. Hoc inter Religiosas connumeranda familias Pontificiæ vocis oraculo pronuntiata. Hoc ex ea complures in messem Domini ab eodem summo Pastore albescentibus iam frugibus, destinati. Ignatius igitur Socijque & aduersarijs in iudicio magnificè victis, & collatis in egestatem famemq; publicam suæ industriæ subsidij, cum animaduertentur ciuium erga se studia voluntateq; propensiores in dies; eos verò, qui de coeunda Societate mentem, Deo duce, susceperat, in sententia confirmari, nec deesse, qui ad eandem quotidie animum constanter adijcerent; cernerentq; præterea magnum sibi aditum atque ianuam in varias orbis terræ partes longè lateq; patefieri, id quod multorum postulata Principum litteraq; ad Pontificem Maximum testabantur, addubitare vehementer cœperunt, ea ne potiùs diuini Numinis voluntas esset, vt quando in Palæstinam trajcere non liceret, haberentq; in posterum, suas viuendi rationes ex Apostolica Sede suspensas; hæc ab ea sic instituta Societas, non angustis suæ vitæ spatij terminaretur, sed nouis deinceps amplificata Socijs, per multas item propagaretur atates. Ergo cum ex suo cœtu nonnullos in varia loca propediem à Pontifice Maximo destinandos inaudissent, ne subitum eis esset à se ipsis mutuo seiungi, cõcordissimis prius animis vnà conueniunt, vt de suæ familiæ statu, deq; re communi deliberent. Ac principio quidem id quod modò significauimus, agitari cœptum est, quanam viuendi ratio sibi sequenda potissimum esset. Nam crescente Sociorum numero, & commutata Palæstina prouincia cum alijs terræ partibus atque prouincijs, quarum pro salute Deo, Deiq; Vicario se deuouerant, dubitationem affererat, præstare me, vt instituerant, nullo

34. Mor.
 cap. 17.

57
 Franciscus
 Borgia ad
 studia pi-
 etatis con-
 uersio.

539

53
 Agunt Pa-
 tres de con-
 uersa per-
 petua So-
 cietate.

D. 2 nullo

nullo stabilito perpetuæ Societatis fœdere atque cœtu, quoad vita suppeteret, in animorum procuracione versari; an potius certam quamdam fundare familiam, cuius inchoatiam fructus, & salutaris industria non in hoc modo tam exiguo vitæ curriculo permanerent, sed alijs atque alijs, vocante Deo, in eorum locum laboresque succedentibus, cum omni posteritate adæquarentur. Id cum in cōsultatione initio venisset, sententiæque inter se variarent; statuit in primis amplius insistendum cōsultatione precibus ieiuniisque, & cetera afflictatione corporis Deo. Deinde sensum progrediendum, certa singillatim tractando capita, utque quod probaretur plurimum, id demum fixum ac ratum haberetur. Postremo ne penitus à procuracione salutis publicæ interim desisterent, quotidianæ vitæ munera ita dissiparent, ut diurna quidem spatia, partim animorum defensionem, partim rerum cōsultandam cogitationem, nocturna verò deliberationibus dicarentur. Prima igitur nocte questum est, verum Pontificis Romani iussu, cui se voti nexu pro tuendis animis mancipassent, varia loca peragrans, oporteret suis quemque rebus muneribusque nullo ad alios respectu habito, confensive præesse; an potius locorum intervallis corporibusque disinctos, esse tamen ut animorum cōsensione, sic meritorum cōmunionem cōiunctos. Dietsque sine varietate sententijs, perspicua res omnibus visa, tam suavem, tamque arctam Societatem afflatu sancti Spiritus voluntateque ex tanta morum nationumque dissimilitudine coagmentatam omni ope retinendam; præsertim quod ad res arduas præclarasque molendas, nihil esset animorum cōspiratione præstantius. Proximo deinde cōiunctu in deliberationem questionemque vocatur, placeretne ad vota duo paupertatis & castitatis, quæ Venetijs in Apostolici Legati manibus nuncuparant, obedientiæ tertiam adiungere; & è suo corpore creare aliquem, cuius ceteri obsequerentur imperio, & quibus ipse perpetuò cum potestate præficeret. Ad eam quippe diem nullis certis legibus, nullo proprio duce atque Præposito vivebatur, sed Ignatium venerabantur omnes, & agnoscebant ut patrem. Cuius rei cōsultatio, quod maioris videretur esse momenti, Patrum animos complures dies exercuit. Eam autem cōsultationis formam iniuerant, ut vno in cōiunctu præferrent quidquid pro cōservanda libertate, quæ adhuc vti erant, faceret; in altero quidquid obedientia haberet emolumentum. Dicebatur ergo in eam partem, quæ suadebat nihil novi oneris assumendum, in primis verendum esse, ne cum apud non paucos homines depravatos Religionis nomē iniustum esset, dum Religionē ipsi condunt, procuracioni alienæ salutis, cui prouisum volebant, officerent. Verendum præterea ne in posterum non ita multi existerent, qui perpetuo Religionis obstricti onere, socios se tam honesti laboris adiungerent. Nimirum insitum plerisque mortalium ijs sponte se dedere, quò libera voluntas inuitat, ab ijs contra refugere, quò vis necessitatis impellit. Ac ne illud quidem vacate periculo, ne summus Pontifex, cuius auctoritate nuntiusque sancienda denique erant omnia,

nequaquam forsitan nouæ Religionis probato cōsilio, iuberet potius ad vnam aliquam ex veteribus ac probatis, quarum tantam in Ecclesia iam copia erat, eos aggregare sese, quam ut nouas conderent, indulgeret. Hæc & alia id genus à Religionis cogitatione Patres cōsilioque reuocabant. Ex altera parte neque pauciora, neque leuiora veniebant in mentem, & palam commemorabantur, quæ nouam præstare condi Religionem suadebant. Primum institutio legis Christianæ ad vulgi captum accommodata; cuius ignorantia, res Catholica propter exorientes hæresum pestes, magnum tum adibat discrimen. Cum enim ipsi ad erudiendam plebem iuuentutemque præcipuo quodam ferrentur instinctu, & simul intelligerent, se hæc ita facile, quod spectarent, assequi posse, si cum ex antiquioribus sese Religionibus addixissent; hæc ita magni putabat esse negotij à summis Pontificibus impetrare, ut quædo nulla esset alia, ea quidem tempestate, quæ propriè in eam curam incurreret, disciplina; nouam hanc, quæ tanto Ecclesiæ bono id vitro nominatimque susciperet, inter Religiones annumeraret. Deinde ipsa missionum ac peregrinationum ratio, quibus se voto Societas obstrinxisset, versabatur ob oculos. Quæ si Religiosorum potius, quam ceterorum hominum essent, plus ubique viderentur auctoritatis ac fidei, plus habitura dignitatis ac fructus. Ad hæc qui Societatem inire vellent, non modò Religionis vocabulum non horreterent, verum etiam eo misericè capri propter multiplices opportunitates, quas Religionis nexus habet, cōfestim arriperent, quod aliàs cunctando & diffidendo susciperent; præsertim cum animaduertenterent recentem hanc Clericorum Religionem è nutu vnius pendere Pontificis, cui se peculiari addixisset obsequio, & cuius in tutela hæcque lateret. Accedebat, quòd nisi præstantissimum inter eos obedientiæ votum, quo præcipua Religionis ratio continetur, excelleret; animo iam carnebant, tot insignium virorum Societatem tanto labore cōflatam, per breui interitum; nec sine ea, quæ ceterarum est ianua patensque virtutum, posse quempiam sanctitatis absolutæ fastigium, quò omnis eorum cogitatio referebatur, attingere. Denique si propositum esset, ut iam Vicentiæ constitutum erat, neminem præter Iesum in persequendis animis ducem sequi, relinqui profectò necessariè videbatur, ut, cum eius causa diuitias facultatesque paupertate vouenda; voluptates autem ceterasque vitæ delicias illibate castitatis proposito respuisent; bona etiam interiora, quæ longo interuallo ceteris antecellunt, intelligentiam, inquam & voluntatem, obedientiæ iugo submitteret; & id demum futurum sanctius longèque Deo gratissimum holocaustum. Ergo accipiti cura ac contentione distracti, quo certius ex diuina voluntate cuncta decernerent, quædam subsidia inuestigant; & primò venit in mentem cōsiderare, num expediret, ut pariter omnes, vel ex eorum numero tres quatuorve ad dies circiter quadraginta in solitudinem aliquam sese abderent, ubi ceteris soluti curis, assidua prece, ieiuniisque, & cetera corporis vexatione à Deo lumen & opem exposcerent. Verum ne fecerim

59
Quam cōsultandi viam tenuerint Patres in Societate cōndenda.

60
Causa cōdendi ex Societate, perpetuam Religionem.

61
Studium Patrum in exploranda Dei voluntate de noua Religione cōndenda.

hunc

hunc alij secus interpretarentur, & inconstantia ob intermissionem munerum publicorum verterent, tum etiam ne fructus, qui ex suis laboribus ad proximum quemque rediret, ijs absentibus intrerit; statuunt nusquam ab Vrbe pedem; potiusque vt ante fecerant, assiduitate precum quotidianisque sacrificijs Dei mentem exquirere, quam ex hominum se frequentia repente subducere. Deinde quo sincerius iudicium sit, primò decernunt, vt suum quisque animum ita comparet atque instituat, atque erga obedientiam afficere studeat, vt quantum in ipso sit, multò parere, quam imperare malit; deinde, vt ea de se liceant omnes inter sese, ne quis fortè cuiuspiam auctoritate aut persuasione ductus in hanc magis, quam in illam partem sententiamque rapiatur. Denique tantisper cogitatione se quisque ab ea cuius esset, sodalitate sciungat; & quasi alienum hominem ducat, vt omni animi exutus affectu, tanquam alieno consilium daret, id in sententia dicenda sequatur vnum, quod è diuina voluntate potissimum gloriaque videatur. Ea de re cum multis vtriusque rationibus noctes complures discerptatum esset, tandem vna omnium mens atque sententia fuit ad duo priora vota perpetua castitatis & paupertatis, tertium insuper adiungendum perpetua obedientia; atque ex suo corpore vnum aliquem seligendum, cuius dicto audientes essent reliqui, & cui sua iudicia voluntatesque submitterent. Sic Christi veros imitatores futuros, qui Patri factus esset obediens vsque ad mortem: sic eos certum vbique ducem in rebus omnibus, velut internuncium Dei optimi maximi, eiusque voluntatis interpretem habituros; sic Societatis administrationem longè optimam fore, si iura omnia & imperia ab vno quasi fonte & capite arcesserentur. Hoc sapienti decreto verissima conficiebatur, & suis iam expleta numeris triplici circumscripta voto, accedente ad extremum Sedis Apostolicæ auctoritate, Religio. Quæ situm deinceps est consequentibus diebus de nomine quo recens videretur appellanda familia. Multo quippe antè quam Patres Romæ conuenirent, vt supra demonstratum est, aut cogitationem vllam de Religione in commune susciperent, id agitauerant inter sese, vt haberent, quid hominum interrogantibus responderet. Cumque nullum alium præter Iesum, quem sequerentur vitam ducem, haberent; nec ad solitudinem & vmbra, sed ad solem & aciem conuenissent; placuit omnibus, vt à militari vocabulo, Societas Iesu (suis enim cohortibus milites, quas vulgò Societates, seu Compagnias appellant, ab ipsis ferè ducibus nomen induunt) appellaretur. Et quidem Ignatius cum inter primos illos de noui cætus nomine discerptaretur, hoc ab eis suo quodammodo iure postulasse dicitur, vt, quod ad nomen & vocabulum pertineret, suo id permitteretur arbitrio. Quod duplici potissimum causa fecit. Primum, ne, si communi res deliberationi permitteretur, ceteri fortè consentiret, vt, quem admodum religiosarum familiarum nonnulla, ab suo duce & auctore; ita hæc ab ipso, qui nihil sibi, sed Deo omnia in ea condenda tribuebat, vocabulum traheret. Sed altera potior causa est, ne videlicet nouo cætui imponeretur

aliud, quam quod (vt euidentis coniectura est) diuinitus ipse didicerat. Cum igitur omnes æquissima postulationi Patris vt decuit, annuissent; is tanquam à Deo iam præmonitus, nihil dubitans, nihil hæsitans pronunciauit, nouam hanc familiam, Societatem Iesu vocandam esse. Cuius vocabuli species, iam inde ex Manresanis de regno Christi vexillisque meditationibus, ac postea ex diuino illo viso accedenti ad Urbem oblato, præclarisque alijs mentis illustrationibus in eius animo sic infederat, vt nulla humana vi momentoque rationis vel ab ea posset appellatione deduci, vel aliam vllam æque aptam excogitare. Quin ab eo testatur se audiuisset Polancus, cum diceret contra Dei nutum se facturum, minimeque leuem apud eum noxam incursum, si ea de re vel minimum hæsitasset. Et quanquam ex suo cætu non deerant, qui mutationem nominis suaderent, quod iam tum arrogantia nonnulli Societatem insimularent, quæ nomen hoc augustissimū cum omni Christianorum cætu commune, tanquam suum & proprium sibi vendicaret; Ignatius in sententia tamè perstitit omni asseueratione confirmas, se, quamuis socij omnes ad vnum, & quouis alius, cuius sequi consilium nulla peccati lex cogeret, dissentirent; nunquam in eorum sententiam discessurum, nec aliquando commissurum, vt id nomen, se superstitere mutaretur. Quibus autem Ignatij consuetudo ac modestia perspecta iam erat; ijs sciebant, nunquam illum in affirmanda sententia fuisse tam suum, nec tales voces consueuisset mittere, nisi cum quæ assereret, superiore quadam luce, ac diuina ratione perspicere. Et sanè præuidebat hæc dubiè B. Pater quantam illa appellatio apud huius discipline alleclas habitura vim esset in omni rerum statu ac tempore. Quippe intelligant inde, qui in eam se dicant, non in cætum Ignatij, neque ad suæ dumtaxat studium salutis, sed in Filij Dei peculiarrem quamdam societatem ac militiam se vocari, ad gestandam post eum crucem, ad bellum, ad aciem, contra vitia & Satanam: atque ad illud vrgendum diuinissimum opus, propter quod Iesus ipse lapsus è caelo vitam & sanguinem fudit, sub illis militandum augustissimis signis, illa omnibus inferenda terrarū gentibus, auspice ac præfide Iesu audendum confidendumque, ardua aggredienda, dura toleranda, obstancia perumpenda: illi pugnandum, vincendum, moriendū: neque aliter vitam instituendam, incundamque pugnam, nisi ea ratione, quam Dominus & dux ille cælestis, cum præceptis, tum exemplis ostendit. Nihil est, quod siue acrius extimulet segnes, arguatque degeneres, siue validius robur infirmis, animum addat pauentibus, quam sacrosancti eius nominis claritas & virtus: illud in aduersis solatium maximum, in lætis gaudium, lux in obscuris, in laboriosis quies. Denique hanc professi militiam, assiduo tanquam monitore excitantur illo, vt meminerint, cui se probare duci debeant: atque in omnibus laborent, vt boni milites Christi Iesu. Hæc & multò plura Ignatius præuidens, simul intelligebat nullam iure metuendam arrogantia notam, cum semper memoris animi ac religiosi fuerit, seu beneficia diuina singularia, seu professionem pe-

62
Vnde nomen Societatis Iesu, & quid id cura fuerit B. Patri Ignatio.

63
Societatis Iesu nomen, quos motus, ac sensus excitare debeat in vnoquoque Societatum.

cularis obsequij, quamuis communibus significare nominibus. Ita Ioannes Apostolus absque aliorum discipulorum iniuria, Discipulus ille, quem diligebat Iesus, sese nominabat; & Paulus Doctorem gentium ac magistrum. Ita nomen ipsum Religionis Christianorum commune omnium, iam propriè attributum est Ordinibus, qui diuino se cultui dedicarunt, adiecta religione votorum. Ita sunt cœtus, qui vel à Sanctissima Trinitate, vel à sancto Spiritu, vel à Christo nomen adseuerunt sine vlla inuidia: cum constet non ad excludendos alios fideles, sed vt certa aliqua studia declarentur, simpliciter ac piè eius generis nomenclationes adscitas. Ita sanctissimus idem ac sapientissimus vir Dominicus, sine aliorum ac præsertim Episcoporum offensione, ad quos propriè diuini verbi prædicatio pertinet, Ordini suo Prædicatorum nomen imposuit. Ergo neque Societati, cum ab æterno Patre, Filio Iesu tradita sit, & is eam in fidem tutelamque receperit, & ipsa vitam Saluatoris in iuuandis ad salutem hominibus, sibi proposuerit cum diuina gratia peculiari studio sequendam; verti vitio debet, si id, quod suscepit, nomine ipso præferat: ac simul necessitatem vltro sibi imponat præcipuæ curæ atque virtutis: simul cunctis mortalibus præbeat ansam iuste redarguendi eos, si qui ex ipsa minus tanti nominis professioni respõdeant. Quanquam Ignatius, vt erat modestissimus, nec volebat suos quidquam è sanctissimo illo titulo, nisi incitamentum virtutis assumere, Societatem hanc solebat minimam appellare; vt ostenderet alias fidelium sodalitates atque familias non modò re esse, quamuis nomen haud vsurpent, societates Iesu; sed etiam nostri Ordinis homines ita de se, deque alijs sentire debere, ita modestia, officij & honore præueniendo eniti, vt sese pro omnium minimis ducant gerantque. His de nomine constitutis addidere Patres, vt Præpositi Generalis potestas magistratûque non certo annorum numero, sed ipsdem ac vita terminis finiretur: & vt Nouitij, & qui Societati annumerari vellent, eorum & spiritualibus exercitijs, & ministerio publici valetudinarij, & pedestris peregrinationis humilitate accurata fieret ac diligens exploratio. Et qui ad solennem professionem admitterentur, ij præter tria Religionis vota, quartum adderent nominatim peculiaris erga Pontificem Maximum obedientiæ; vt quocumque eos Christianæ rei causâ, siue ad fidelium, siue ad infidelium terras placuisset mittere, nullo postulato viatico ac sine vlla recusatione parent: vouerentque se insuper nauataros Christianæ Reipublicæ operam in instituenda Christianis moribus pueritia rudi que plebe. quo potissimum quarto voto à ceteris Religiosorum Ordinibus, Societatis Ordo se iungitur. Itemque vt studiorum causa Collegia, quæ velut seminaria quedam eiusdem Societatis forent, annuis cum redditibus liceret admitti. Professorum verò domus, quæ proximorum saluti seruirent, prouentus annuos nullos haberent, nisi in sacrarij impensas: quanquam id quoque B. Patri ad omnes cupiditati aditus obstruendos, postea tollendum visum est. Ceterum decreto illi, quo censuerant institutum Christianæ doctrinæ in eandem voti formulam conclu-

dendum, assentiũ Bobadillæ non placuit. Videbatur, opinor, homini durum, quod rem probabilem illam quidem ac salutarem, verum liberè ac suauiter exigendam, promissi necessitati subijcerent, & vota votis necerent. Sed Patrum sapientiam negligentie obliuionisque formido terrebatur, ne quod tantæ necessitatis esse munus, minimeq; ad speciem amplum, id libertatis inconstantie relinquerent. Visumque postea id ita votum moderari, vt nuncupationem obligaret haud arctiore nexu, quam vel prædicatio verbi Dei, vel omologes auditio, aut alia huiusmodi munera, in quibus elaborare quisque debet ex ea, quam suis Præpositis profiteretur & vouet, obedientia. Tamen ea Patribus causa fuit, vt communi decreto sancirent, ne, qui in rerum tractatione, vbi ceteri consentirent, in sua pertinaciter sententia inhaereret, is ad commune consilium admisceretur. Hæc & id genus alia, quæ postea in eiusdem Societatis formulam sunt collata, Patrum consilio consensuque constituta sunt. Inter has fundandæ Societatis curas non cessabat labor publicæ vtilitatis. Circumspectis vndique totius vrbs partibus, vt vnaquæque subsidij plurimum requirebat, ita ei potissimum, nulla mora interposita, consulebant. Ac primum valetudinarijs dispartiti compluribus & aliorum sibi auxilio, qui Societatem meditantur, adiuncto, munerum officiorumque vicissitudine peculiarè quendam rationem & animorum habebant & corporum: vt quorum corporibus alij opera & manu, earum animis alij verbo & auribus deseruirent. In sacris deinde seminarum cœnobijs, à quibus summo studio postulabantur identidem, modò diuini assiduitate sermonis, modò animorum expiatione frequenti, veterem disciplinam iam propè lapsam restituerunt. Ex priuatis autem, nec ijs quidem obscuri nominis ciuibus, quos passim in vrbe ad pietatem informabant, multò etiam præstantior vberiorq; consecutus est fructus; vt sensum alia ciuitatis sit vltima facies; plurimique varietatis & conditionis homines, non modò Patres colere & beneuolentia completi, verum etiam ad eos sese adiungere, & eorũ expetere consuetudinè congressulque ceperint. In ijs Petrus Codacius, patria Laudensis, sacerdos honestus & clarus è Pontificia familia, nec paruis Ecclesiæ opibus ac facultatibus præditus: quas præ Christi amore contemnens, Marthaq; munus sibi vltro in Societate deposcens, tanto ei fuit conseruandæ ac promouendæ subsidio maioribus suspenseturis, & diuini verbi prædicatione distentæ, vt eo illa quodammodo nixa à multis Codacij Societas diceretur. Eodem ferme tempore Antonius Araozius Cantaber ex oppido Vergara magno ingenio & animo iuuenis, iamq; Theologiæ Doctor cum ex Hispania ad Vrbe accessisset, vt Ignatio se, cui sanguine coniunctus erat, & de quo præclara multa audierat, si coram probaretur, adiungeret, tamen aliquamdiu retardarat tempus, in quod incidit gliscientium calumniarum; tamen vbi tam honorifico sunt discussæ iudicio, facile se exorari passus est, vt ad dies aliquot in exercitiorum recessu propriam aliquam animæ suæ curam gereret. Hic ille rerum omnium, quæ sub aspectum cadunt inanitate perspecta, sine

64
Summa instituti Societatis.

65
Per curam condenda Societatis non inmittitur cura inuicem proximos.

66
Petrus Codacius Societatis adiungitur primus ex Italia;

67
Antonius Araozius Cantaber, & propinquus B. Ignatii.

cunctatione decreuit in noua sui propinqua familia, æterna illa quæ non videntur inquirere. Foris porro apud longinquos & exteros ea nota deleta, quam superiore anno Societati inurere conatus est Satan, imò maiorem in gloriam commutata, haud facile dictu est, quantum ei vbique nominis & existimationis accesserit. Cuius in Vrbe res admirabili cum laude gesta, non modò per Italiam plurimis testatæ nuncijs litterisque peruagabantur, verùm etiam Alpes iam, & maria transgressæ in remotissimas prouincias, atque in oras vltimas peruolant. Hinc illa tot virorum Principum ad Pontificem litteræ, & perhonorifica postulata, vt de Patrum numero aliquem ad se mitteret: quæ eo crebriora & ardentiora in dies erant, quo magis eorum nomen ac fama crefcebat: vt concedendum prorsus fuerit postulationi multorum, quo ad facultas ferebat & copia. Atque hinc Societati Apostolicarum origo missio. Verùm quoniam quæ de constituenda Societate inchoata iam erant, ijs nondum finis & extrema quodammodo manus erat imposita: idcirco, vt quisque ex Vrbe migrabat, ita reliquis, qui in ea remanebant, aut non longè aberant, scripto potestatem faciebat, vt condixerant, & instituta ad exitum perducèdi, & hæc ipsa in ordinem summamq; redacta ad Apostolicam Sedem omnium nomine referendi: constitutiones etiam ac leges Societatis institutis quàm maximè consentaneas & appositas conscribendi: quæ tandem ad Ignatium & Rodericum Pontificis nutu ad redintegrandam sacri cuiusdam gynecei disciplinam Senas mittuntur: quibus tertius adiunctus est Strada, is, quem ex Cassinate Monte ab Ignatio Romam redeunte deductum, supra diximus. Mirum profectò fuit, quantum ea res laboris & molestiæ & iam antea Francisco Bandiniano ciuitatis Archiepiscopo, Ambrosioque Catharino germano fratri monacharum præfectæ, & vitijs alijs longè grauissimis exhibuerit. Concionabantur apud eas persepè Patres, peccata condonabant, nuntantes in proposito confirmabant, rudes diuinarum rerum, & hebetes erudiebant. Itaque quod tractatu asperum & durum erat, lenè pederentim & molle effectum est; & quod solum ac fluxum, suis rursus astrictum legibus, & ad diuturnitatem vinctum, mira omnis tranquillitate cænobij. Eadem operâ nobilibus adolescentibus, qui in ea versabantur. Academia, ceteraq; ciuitati nauatum suis functionibus atque muneribus non nihil à Patribus. Simon explanare publicè diuinas Pauli epistolas, vt ea quasi esca nouitatis cupidos auditores alliceret; & de plano agere cum vnoquoque cæpit, respondere conuulcentibus, contentibus aurem dare: ac præter crebram animorù expiationem, & sacrosanctæ Eucharistiæ communionem, valerudinariorum limen tenere, subsidia non modò rei pecuniariæ, verùm etiam operæ malè affectis afferre, sternere lectulos & grabatos, quisquilias è pauimento verrere, nec munera etiam abiectione defugere. Præstò erant solatia verborum, seu ad leuandam morborum comitem agritudinem, seu ad erigendos animos morientium. Iam sanctæ meditationis exercitatio, vt noua omnibus, &

ante id tempus inaudita, sic experiendi cupiditate plurimos incitauit; ad eamque rem separate primò extra muros conductæ sunt aedes, quò se liberius contemplandi gratia noui athlete reciperent: sed postea suspicionibus quibusdam exortis, ne qua in Patres cõmoueretur inuidia, continuo in sua quisque tecta remissi sunt. Fructus, qui solet, prodijt. Sed sacerdos prætereundus non est, quem hæc cælestis exercitatio vehementer accendit. Is scenica leuitate tota vrbe notissimus, scribebat ingeniosè comædias, multitudini mox edendas, non ad eius carpenda vitia, morefque notandos, sed ad captandos risus, auresque pascendas: & sacerdotalis dignitatis oblitus, semet in theatrum sepè dabat mimum agens exhausto pudore, tanto nequior actor, quanto Poëta præstantior. Sed inter exercendum, oborta de cælo luce, pudor redijt, & semetipsum erubuit: odioque sui, rationem excogitauit, quemadmodum & ab sese superiores castigaret insanias, & offensæ multitudini satisfaceret. Statuit igitur iniecto fune ceruicibus in frequentissimum venire templum, & inspectante populo stratus humi delicti veniam suppliciter implorare. Hoc cum Patribus cõmunicato consilio, auctores ei fuere Patres ne rem aggrediretur inconsulto Vicario: si is annueret, ad ipsos rediret reportaturus extrema responsi. Non potuit datam à Deo mentem non probare Vicarius, vt quod corruperant exempla nequitie, pœnitentiæ resarcirent. Nec enim leuis est nota Christiani hominis, multoque turpior sacerdotis, histriõnem si velit agere; cum tam graui Cyprianus Martyr. exagitet oratione Christianum, qui in huius adhuc artis dedecore permanebat, vt affirmare non dubitet, nec Maiestatati diuinæ, nec Euangelicæ disciplinæ congruere, vt pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione sædetur. Is igitur magno animo redit ad Patres rem ociius aggressurus. Patres ad vrbis concionatorem è Franciscana familia hominem mittunt, vt, cum ille ad populum verba faceret, prius quàm concionem dimitteret, si ita ipsi visum esset, iuberet populum expectare tantisper, ac tum demum suggestum peteret, & quæ ad petendam veniam facerent, ea verbis supplicibus & ardentissimis promeret. Vt in sacro illo suggestu scenicus sacerdos apparuit, iamque alia in scena alium gestum agebat, suspensa de collo teste, ore exangui, deiectis in terram luminibus, totoque vultu ad modestiam humilitatemque composito, excussit illico multitudini lacrymas, qui risus & cachinnos solebat. Valuitque noua illa persona non minùs ad sanciendo Christianos mores, quàm paulò antè mimica illa ad deprauandos: multoque plus vniuersam concionè verè pœnitentis aspectus, quàm prioris concionatoris permouit oratio. Is postea summis à Societate votis, & inflammata voluntate contendit, vt in nouam familiam, cuius essent ad permouenda pectora tam firma prælidia, nomè daret: sed moræ impatiens (longioris quippe deliberationis consilijque res erat) ad Capuccinos transijt, vbi reliquam vitam in summa religione traduxit, multò vtique lætior horrido illo contemproque sacco, morte appropinquante, quàm si in molli & vano perseuerasset ornatu. Quis tam

70
Scenici sacerdotis notabilis conuersio per exercitia spirituum.

Lib. 1.
Epist. 10.

71

68
Postulantur Socij in varijs prouincijs.

69
Prima Societatis Missio Senas Paschafo & Simoni iniungitur.

Simul mittitur Franciscus Strada.

eloquens potuisset orator, aut tam acer ardentique concionator id homini dissoluto persuadere, quod exercitatio illa spiritus persuasit? profusus ut fatendum sit, nihil hoc presidio valentius ad sanandos animi morbos, & hominum ingenia permutanda. Quanquam manus Domini non est alligata: perque ea, quæ minimè mortales opinarentur, gaudet suæ bonitatis atque potentiae explicare diuitias. Venerat Senas, ut supra dixi, cum Paschasio & Simone Franciscus Strada adulescens ille quidem, & Latinis vix tinctus litteris, sed ardore animi tanto, tantaque vi dicendi à natura instructus, ut suo & exemplo & sermone Senensium animos vehementer accenderit. Cuius prædicationis fama Montis Politiani permoti ciues, qui dici iter non amplius absunt, per homines eum certos ad se inuitant. Quò Strada profectus comitibus Senensibus aliquot, quos ad optimam frugem exercitiorum disciplina conuerterat, paratam continuo messem mira cœpit auaritate colligere: compluresque viri docti grauesque ipsidem pijs commetationibus excoli Senensium voluerunt exemplo. Nec priuatis contenti colloquijs, conciones etiam publicas poposcuerunt, cogentes peregrinum hominem, quem nec ætas, nec rerum aut sermonis vernaculi vsus, nec interiores adhuc litteræ commendabant, de superiore loco verba facere: quanquam non concionari, sed clamare se Strada dicebat. Respondit tamen voris euentus, & concionis frequentiae par fructus. Tum primum frequentandæ confessionis, & sacrosanctæ Eucharistiæ mos post tot sæcula renouatus; tum in annonæ difficultate excogitata ratio ferendæ opis egestati multorum; tum ad orborum orbarumque educationem institutionemque excitata Sodalitas, tum alia multa è diuina re gesta. Nam & pessimum in ijs execrandi vitium toto iam vulgo famosum, graui edicto repressum, & feminarum in cultu corporis castigatorum est luxus. Eæ quippe Strada audito, sua sponte desierunt pretiosis sibi vestibus indulgere, lege sibi ipsis indicta, ne deinceps extra modum sumptu & magnificentia prodirent. Quatuor præterea de primarijs, eorumque doctrinæ titulis vulgo nobiles cum ad Societatis meditationes exercuisset, post exposita sacerdoti vitæ vniuersæ peccata, ad sanctam synaxim in ædem quamdam, non sine comitatu perduxit. Ea celebrata, quærit ex ijs parati ne sint omnes in Christi gratiam toto oppido mendicare: cum illi constanter annuerent, imò ad maiora se paratos ostenderent, Strada ut eos foueret ardores, in diem Domini proximum prodeuntium agmen indicit, qui pauperibus optata subsidia precario tota vrbe conquirant. Proditur igitur ad dictam diem, & Litaniarum sacra carmina concinuntur. Præibat dux ceterorum Strada feriens bacillo fores. Hunc sequebantur collectores octo, & in his illi, quos dixi, Doctores; quorum alij alijs vasculis, cophinisque, & propendentibus ex humero manticis ea, quæ dabantur, exciperent. Stupebant omnes, & ad inuisitarum spectaculum conuolabant. Doctoresque illos, quos paulò antè velut inclusos fama vulgauerat (sic enim secessum illum exercitiorum interpretabantur) stipem tam demisè atque humiliter corrogantes, mirantur attoniti.

72
Francisci
Strada res
memorabi-
les in Monte
Politiano
gesta.

73

Ea res vel tenuissimi cuiusque liberalitatem exauit. Hic panem, ille vinum largè ac copiosè præbebat; alius ligna, sal alius, & alij alia pro suis quilibet opibus ac fortunis: pecuniæ insuper non exiguus numerus est congestus: inuentique sunt, qui cum aliud haberent nihil, etiam lebetes & cacabos exhiberent. Res erat visenda nimis, frequens de fenestris turba prospectans: multique se confestim per scalas, uti poscentibus stipe occurrerent, demittebant. Ea communis misericordiae vis fuit, ut sæpè inter quærendum exhausti manticæ fuerint: sæpè alia collecta onera deponenda. Ad extremum toto iam oppido perlustrato, ad aedes hospitales profectus ingenti ceterua diuertit. Ibi diuino Numini gratijs actis, diuisisque pro cuiusque inopia benignitatis congestæ subsidijs, agmen ipsum dimittitur. Doctores autem illi tam egregiæ sui ipsorum victoriæ haud exiguum tulere fructum, ingenem animi tranquillitatem ac pacem, quantam nunquam antea sensisse, nec vltro percepisse se dicerent. Narabat ex ijs vnus, ea se diuini æstus dulcedine delibutum, ut præ gaudij magnitudine indices lætitiæ voces continere non posset. Angustum, aiebat, mihi est pectus, animum non capit meum: in cellam propero, ut quam cohibere nequeo, inclusa vis spiritus liberè erumpat, & lacrymis habentæ laxentur. Eò igitur sine arbitris sese abdit, & totus in lacrymas abit, tranquillatis supra fidem opinionemque pectoribus: ut tum demum vsu ac periclitatione perdisceret, quanti sit se ipsum pro Christo despiciere, ac sibi met acriter imperare. Tot tantisque Stradæ promeritis Politiani ciues, ut abeundi tempus affuit, abiturum peracerbè tulerunt. Fuerunt qui abire parantem generis rotantibus conuenirent, quòd tum maximè desererentur, cum se potissimum eius sentirent institutione proficere. Quin feminæ amplius sexaginta exercitiorum spiritualium studio ac desiderio Stradæ obsessas itinera quasi manu facta discedentem remorabantur; quòd dicerent se quoque animas perinde ac viros, quibus earum exercitiorum fecisset copiam, suis in corporibus gerere.

Hanc in Hetruriam profectioem alia aliorum haud frugifera minus eiusdem nutu Pontificis exceperunt. Ioannes Codurius Velitris missus inchoatas natali S. Ioannis Baptistæ conciones vsque ad Iulias Idus continuauit nullo intermisso die, cum populi magna approbatione parique profectu: & mox iisdem laboribus per sacrum Aduentum Tibure perfunctus in templis, vicis, plateisque annuncians verbum Dei, & ad penitentiam homines vocans, eosdemque ipsemet expians, & insigni tenuitate atque abstinentia vitam suam tolerans, totam ciuitatem vehementer commouit. Ennio Philonardo Verulano, Cardinali S. Angeli, cui legatio Parmensis obuenerat, Faber & Lainius legationis committuntur. Hi primò paucis aliquot in templo scholis, & sacrarum litterarum explanationibus scientiæ opinione collectæ; conciones deinde secundo cursu, nec felici minus habuere successu. Declamabat concursus multitudinis ad expianda peccata, quibus audièdis cum spatia diurna non essent satis,

74
Codurius
Velitris &
Tibur missus.

75
Parmensis
Faber, &
Lainius
profecti.

fatis, adiungebantur sæpè nocturna. Nec defuere, qui pro concione tam crebram mysteriorum usurpationem vitio verterent; quòd ea res potius contemptum quemdam Sacramentorum, quàm pietatis incrementum habere videretur. Haud tamen languidiora facta sunt hominum studia, se-gniorumque mysteriorum usus: cum apud optimum quemque valeat magis interioris experientia sensus, quàm cuiusquam in dissuadendo contentio. Quanquam pro hac pietate ipsa morum commutatio loquebatur, eamque aduersus obstinentium voces facile vindicabat. Tanto autem magis hærebat in animis tradita disciplina, quanto clariore loco erant, qui eam suis aiebant exemplis. Non enim diuina illa mysteria infimi mediisque dumtaxat, verum etiam summi, & ex prima nobilitate viri feminaque tractabant. Iulia erat Zerbina in eis sanctitatis fama perecelebris, quam aiunt ad menses aliquot nullis vitam epulis, nisi pane illo caelesti, qui totum explet hominem; & quem, qui accipit, nunquam esurit, sustentasse. Hæc in interiore domus suæ cubiculo, vbi ex assiduis ferè morbis corporisve languoribus decumbebat, Ignatiij excitationum experta dulcedinem, eorum quoque usum ventitantibus ad se matronis impetiebat: & quæ virorum prudentiam studiumque desiderant, vt cum utilitate tradantur, eas femina feminis toties iam præmeditatas, animoque pertractatas expedite satis vitilerq; tradebat. Hanc in colendis ritè mysterijs Hippolyta Gonzaga Galeotti Secundi Mirandulani Comitum coniux magno cum mulierum matronarumq; comitatu, quæ singulis item hebdomadis ea mysteria frequentabant, imitabatur: & res erat eò progressa loci, teste Fabro, vt nullo Parme numero duceretur, qui non singulis mensibus Pœnitentiæ Sacramento peccatorum sese vinculis expediret. Qui mos tota deinceps Parmensi ac Placentina diæcesi perpetuò viguit. Rudibus Christiana lex explicata; eodemque exemplo ludi magistris, sacerdotisque ad id excitati complures. Præclare etiam illud excogitatum à Fabro, vt femina interdum quædam, quas cum honestate grauitas cõmendabat, priuatorum obiret aedes, & Christiana præcepta doctrinæ teneras puellarum arates, & quas pudor aliæque causa domi incluserat, edoceret. Meditationes rerum diuinarum ad exercendum complutibus non modò viris, verum etiam feminis cum salute propositæ. Quas vt quisque attentissimè pertractabat, ita ceteris nõ persuadebat modò facillimè, sed ipsemet statim magister effectus sedulò proponebat: vt interdum centum, & eo amplius eas usurpasse vno eodemque tempore memorètur. Quin Parochi sacerdotisque ex discipulis repenti magistris ad earum normam Christiana plebis vitam moresq; fingeant. Hinc magni vbiq; animorum motus, ac magna cõuersio, præsertim in vno atque altero sacrarum virginum cœnobio, quibus incredibilis quidam religiose perfectionis iniectus est ardor, in ijsque reuocata, quæ penè iam ceciderat, disciplina. Sed huius etiam præsidij non exigua ad Societatem ipsam nouæ sobolis lucra redibant. Hieronymus Domeneccus Valentina Metropolitane Ecclesiæ Canonicus cum Lutetiam Parmam contèderet, casuque ad Patres,

76
Iulia Zerbina sancti-
tate nobilis.

77
Parma ac-
cedunt ad
Societatem
Hierony-
mus Domeneccus,

non Dei tamen sine consilio diuertisset, ab ijs comiter exceptus ad dies aliquot piarum rerum commentationi se dedit. Qua in exercitatione eo vitæ genere subito captus, dimissis comitibus, societatem cum Patribus iniit. Quam nouam animi inductionem voluntatemque comites indignè ferentes, vt eum à proposito reuocarent, frustra multa moliti, ad extremum apud Vicarium Parmensis Antistitis criminantur, sublatum sibi per vim socium, doloque à Patribus circumuentum. Ille verò tactis ante Vicarium codicibus sacris, per Euangelij verba iurauit, nullius se fraude consilioque deceptum; sed spe tantum salutis inductum apud Patres aliquantisper hæsisse: quorum vitæ genus sibi valde probatum, non potuisse protinus non arripere. Qua depulsa calumnia, ipse quoque non ita mox in partem laboris ac meriti, qui mercedis vocabatur in partem, cupidissimus venit; & ibi cœpit ceterorum animis esse subsidio, vnde suæ hauserat salutis & sanctitatis initia. Eadem ratione associati sunt Paulus Achilles iam tum sacerdos, qui strenuam proximis dare operam, & suppeditandis diuinæ contemplationis argumentis, & audiendis sacris confessionibus cœpit: & Elpidius Vgolertus, itemque Ioannes Baptista Viola, Siluesterq; Landinus, Ioan. Franciscus Placentinus, & alij aliquot: qui suas item curas cogitationesque ad studium humanæ salutis vnâ cum reliquis contulerunt. Iam Placentiæ Regiique quòd Lanius euocatus excurrit, sua quoque læticia messis fuit. Faber virgendis cœptis paulò diutius Parmæ subsistit, quo etiam acerbius visus est eius deinde discessus. Qui vt vulgò cognitus est impendere, & ciuitas, & priuati, quibus fuisse dicitur aliqua cum Romano Pontifice necessitudo, supplices ad eum litteras pro Fabro retinendo dederunt: eiusque mox abitum repudiati supplices multis lacrymis deplorarunt. Harum ciuitatum gratia multa Patribus perpetiendæ fuere; summa hieme faciendum iter, & Cisalpinæ Galliarum loca sanè frigida trajicienda pannosis, ac malè vestitis: vt mirum non sit diuturnum Faber in morbum (tres enim ferè menses consequentis anni decubuit) & periculosum inciderit. Sed videlicet paupertatis amor, & singulare patientiæ studium leuia hæc illis, imò etiam dulcia ac iucunda reddebat. Per idem fermè tempus Bobadilla in Anariam ab Vrbe mittitur regni Neapolitani insulam, ad conciliandam pacem inter graues illustresq; viros. Cuius profectiois item fructus, vt ceterarum (neq; enim dumtaxat loco vir in primis ardens continere se poterat) fuerunt vberissimi. Specimè suæ dabat industrie, quæ postea latissimum Germaniæ nacta campum, tanto liberius excurreret, quanto iam cohibita videbatur angustiùs. His missis per Italiam Socijs, & toto pectore suam operam studiumq; nauantibus, qui Romæ remanserant Dei causam pari sedulitate tractabant. Salméron sacris concionibus, publicisque in inelyto sapientiæ gymnasio prælectionibus operam dabat. Codurius Margaritæ Caroli Quinti filia à sacris confessionibus assignatus, simul etiam reliquis ex instituto muneribus occupabatur: quibus & Xauerius, & Iaius, & in primis Ignatius persimili animorum compendio quæstusque præterant. Xauerio præterea domesti-

Paulus
Achilles,

78
Elpidius
Vgolertus,
Ioan. Bapti-
sta Viola,
Siluester
Landinus,
Ioan. Fran-
ciscus Pla-
centinus

79
Bobadilla in
Insulam
Anariam
miseritur.

80
Roma gesta
hoc tempore.

81
Primus Secretarius Societatis B. Francisci Xaverius.

82
Instituti Societatis prima formula Pontifici proponitur. & rursus vocis oraculo comprobatur.

83

84
Cardinalis Guidiccionis initio repugnat ne Societas fiat Religio.

85
Societati primus in Indiam aditus aperitur.

meiticum munus ab epistolis erat. Siue nunciandum quidpiam, siue respondendum sparsis per provincias Socijs, vnus omnium nomine eo munere fungebatur. Ignatius autem memor insuper impositi sibi de Societate confirmanda negotij, quidquid à publicis occupationibus dabatur otij, in id sedulo conferebat: & vt erat communi Patrum consensione decretum, instituti formulam in certa quedam capita dilucidè breuiterque digestam Pontifici Maximo Apostolica auctoritate sancendam, nactus opportunitatem Tiburtini recessus, quò se Pontifex è negotiorum aestu turbæque receperat, per Contarenum Cardinalem suppliciter offert: quam Beatissimus Pater iussam à sacri Palatii Magistro Thoma Badia, qui dein fuit Cardinalis, prius cognosci, ab eoque probatam, vt ipsemet vidit accurateque perpenderit, Spiritus, inquit, Dei est hic. Patrumque consilium & pia studia collaudauit simul & illud addidit, sese prælagire iam tum animo Societatem hanc id temporis excitatam, afflictis Ecclesiæ rebus non leui præsidio atque ornamento fore. Quod summi Sacerdotis Christi que Vicarij testimonium, tertio Nonas Septembris ore tributum, velut prima quedam Societatis approbatio fuit. Quam vt publico etiam diplomate consignatam testatamque ritè daret cum rogaretur ab Ignatio, prudentissimus Pontifex, ne quid præcipiti consilio in re tanta luctuosus Ecclesiæ temporibus statuisse videretur, tribus Cardinalibus, apud quos nihil esset gratiæ loci, negotium datuin ijs Bartholomæo Guidiccionio Lucensi, viro illi quidem pio ac diuini humaniq; Iuris bene perito, ceterum nouis Religionibus ad eò pertinaciter infenso, vt aduersus earum, quæ iam essent multitudinem & copiam, quas ipsas ad quatuor reuocandas arbitrabatur, librum etiam conscripsisse dicatur. Non enim summus dubitabat Antistes, quin si Guidiccionio noua esset probata Religio, ea quoque ceteris iudicibus probaretur, ea que ratione maleuolorum occurreret inuidiæ. Is igitur cum præiudicium hoc ad causam attulisset, quam breui Patres conficiendam sperabant, eam suo consilio auctoritateque penè discussit, annum certè ipsum deliberandi cunctatione, nouis in dies difficultatibus ingerendis, extraxit. Interea Societati, Deo optimo maximo gubernante, & aream patentissimam Patrum laboribus explicatè, primus in Indiam aditus aperitur. Lusitani non ita pridem extrema Africæ legentes littora, per incognitas vias & obscuriora maria ad ditissimas Indiæ regiones, & Orientis partes non minore successu, quam ausu penetrant. Nec Ioannem Lusitaniæ Regem eo nomine Tertium vlla magis cura coquebat, quam vt barbaras illas nationes & infida pectora ab execrandis idolorum sacris ad veri Dei cultum religionemque traduceret. Cuius rei gratia idoneos Euangelij præcones, quos cum doctrina probitas commendaret, tota Europa conquirebat. Eius consilij conscius Iacobus Gouea Lusitanus, is, qui Parisijs quondam clarissimis experimentis Ignatij sociorumque virtutem perspexerat, hos potissimum ad Indicam expeditionem quodammodo factos, exhibendos Regi putauit. Sed prius ipse Ignatij voluntatem placuit explorare. Scri-

bit igitur ad Ignatium quam vberem animarum messem Indica regio à Lusitanis nuper aperta suppeditet. Si ea prouincia pro suo erga proximos studio caritateque ipsi cordis sit, se totius negotij apud Lusitaniæ Regem interpretem fore. Huic rescripsit Ignatius multa ille quidem cum actione gratiarum: ceterum quod peteretur, non id ex sua volūtate, sed ex eo, cui se perpetuo obedientiæ nexu mancipassent, Christi pendere Vicario. Proinde rem totam cum Pontifice ipso transigeret, cuius semper ad nutum intenti paritque essent. Quo Gouea accepto responso, cum perfacile id à Pontifice impetratum ini confideret, misso ad Regem litterarum Ignatij exemplo, cum eius sociorumque commendatione mirifica; monet non esse è manibus dimittendam occasionem, exorandumque Pontificem ocuis, vt ex Ignatij socijs potissimum eligat, quos ad se Indicæ expeditionis causa transmittat. Ad Regem iam antè præclara Societatis fama peruenerat. Itaque & sua sponte iam incensus, & Gouea auctoritate permotus Petro Mascarenij suo apud Pontificem oratori mandat, nulla vt interposita mora cum Pontifice ipso Ignatioque ea de re perdiligeret agat, ex eiusque socijs minimum sex primo quoque tempore ad sese destinet. Et quoniã in Lusitaniam reditum adornabat orator, illud etiam addidit, videret, vt suum ante discessum rem omnino conficeret, nec sine tali comitatu rediret. Legatus cum Regis mandatum Ignatio primum exposuisset, & è Sociorum numero sex minimum postulasset; Ignatius in eandem illi sententiam, atque antea Gouea respondit, id non in sua esse, sed in Pontificis Maximi potestate, cui iam se totos voti spõsione dedissent: quam quod ad numerum pertineret, fieri omnino non posse, vt vno aut altero plures Regiæ voluntati concederet. Cùm ille nihilominus in eadem postulatione perstaret, negaretque vsquam alibi locari operam posse melius; Ignatius quasi futuri prælagus, Atqui, inquit, si è tam exiguo numero sex in vnam prouinciam auferas, quid quæso ceteris orbis terræ partibus relinquemus? Totum quippe terrarum orbem spe quodammodo deuorarat, nimio studio salutis humanæ. Pontifex ergo nuncijs Euangelicis Indicæ regionis concessis, quod ad numerum pertinebat, id Ignatij permisit arbitrio. Quod etsi molestè admodum primo legatus tulit, postea tamen cum extorquere maiora non posset, quod dabatur, accepit. In eam prouinciam non minus periculorum laborumque, quam laudis gloriæque fecundam Patres duo, Simon Rodericus, quem Lutetiæ Parisiorum in studijs litterarum Rex ipse Ioannes aluerat, & Nicolaus Bobadilla, non sine prudenti reliquorum Patrum deliberatione, nec sine multis, vt rei magnitudo postulabat, precationibus designantur.

Anno igitur quadragesimo ineunte Romam è Neapolitano regno Bobadilla, Simon ex Hetruria reuocatur. Atque hic quidem studio propagandæ Christianæ fidei inter infideles ac Barbaros iam pridem flagrantissimus, relicto Senis cum Strada Paschasio, simul atq; Urbem attigit, tametsi quartana erat implicitus, de tam optata profectioe sollicitus, ne discessum quidem Mascarenie

86

87
Definuntur in Indiam Simon Rodericus, & Nicolaus Bobadilla.

An. Dom. 1540. Societatis.

reniæ legati, qui moram leuando morbo dabat, expectandum putauit: veritus, opinor, ne tam gloriose provinciam palmam casus sibi aliquis, si cunctaretur, eriperet. Ergo nauigij opportunitatem nactus ad portum in Hetruria Pontificium (Ciuitatem veterem vulgus, latinè quidam Centum cellas appellant) confestim exit, cum socio Paulo Camerre: & sese mari in Lusitaniam, inuitante verni temporis tranquillitate committit, Bobadilla verò etiam paratissimo ille quidem erat animo ad tantum iter, tamen adeo confectus laboribus & affecta valetudine è Neapolitano regno redierat (grauis etenim ischiade laborabat) vt cum legati iam maturata profectio moræ nihil haberet, suæ missionis vicarium, feliciorè Indorum sorte, quam sua Franciscum Xauerium habuerit. Franciscus autè Indiam ab Ignatio provinciam oblatam haud facile dictu est, quanta & animi alacritate & oris hilaritate susceperit: vt mirè si tantorum originem fructuum, quantos India deinde protulit, inuestiges, nullam sanè aliam reperias præter eius singulare, minimeque reluctans obsequium, id præsertim temporis, cum per Apostolicam Sedem nulla adhuc Ignatio potestas in Socios, nullum imperij legitimus datum erat. Ergo vix tantulo accepto spatio quantum consalutandis amicis faciendæque attrite runicæ satis esset, postero die dato prius osculo Sanctissimi Pastoris pedi, regio cum legato discedit. A Pontifice verò pluribus est ad eam expeditionem verbis, velut India: futurus Apostolus animatus, monitilque peropportunitis instructus, deinde ampla cum benedictione dimissus, breui atrum illum Æthiopem, non quidem per quietem (sæpe enim sibi visus erat per quietem magno cum labore eiusmodi hominem gestare) sed re ipsa vigilans suis humeris subuecturus: homo ad illius orbis salutem, de quo tam crebros & tam iucundos solius erat vsurpare sermones, præcipuo quodam nomine procreatus. Nihil ex Vrbe præter Romanum Breuiarium secum extulit. In itinere autem illud semper tenuit, vt certa precandi commentandique spatia non omitteret: cunctis officiosè demerèdis insistere, vnumquemque comiter affaretur: minimis vilissimisque in victu cultuque contentus esset: lassos & imbecilles omni obsequio refoueret: postremus cubitum iter, primus surgeret: famulique dum quiescerent, ipse iumentis operam daret: nec eos modo, qui erant in comitatu legati meliores quotidie redderet, monendo, iuuando, docendo, verum etiam eadem in diuersorij ac cauponis captata occasione caritatis virtutisque vestigia impressa relinqueret. Laureto iter institutum est ad sanctam Deiparæ salutandam cellam, in qua ipso Palmarum die xij. Kalend. Aprilis sacris Franciscus operans legato, eiusque comitibus diuinam Eucharistiam impertijt: nouumque concepit ardorè cum promulgandi Indiarum gentibus Evangelij, tum dura omnia tolerandi. Bononiam inde peruectus Cardinalem Bonifacium Ferrerium, ad quem acceperat ab Ignatio quoque mandata, conuenit: tantaque modestia flexis in medio sermone genibus, dum ei Societatem commendaret, affatus est, vt bonus senex ea plurimùm delectatus, irruens in collum Xauerij, nullum fa-

ceret finem hominis dulcissimè amplexandi. Sed ipse Bononia discessus celebrem illum Apostoli Pauli ab Ephesinis digressum specie quadam præsentauit. Cum enim ad suum Franciscus ventus sanctæ Lucie diuertisset hospitium, diditit rumore inter caros eius in spiritu filios properare Patrem ad Indos, & discedere nunquam rediturum, conuenere ante lucem frequentes in templum: interfuere sacrificanti, eodem porrigente diuinas epulas regustarunt: tum denique haud sine multo fletu & gemitu abstracti sunt. Profectus iter, antequam Italia excederent, mira res accidit, que plurimum Xauerio ad auctoritatem, & effectum earum rerum, quas in comitibus optabat, momenti attulit. Erat in comitatu legati honestus vir equitandi magister, qui paulo antequam Roma abiret, acres impulsus animo senserat, vt remisso humanis rebus nuncio in cœnobium abderet sese. Verum nihil expedierat. Hunc, vbi ad fluuium è Cisalpinis (quantum è Beati Xauerij epistola, vnde hæc haustumus, constat, nomè enim taceatur) ventum est, cupido incessit vadi tentandi: nec omnium deterreri comitum vocibus potuit, quo minus temerariam leuissimæ cupiditatis libidinem sequeretur: fortè vt animi sui excellentiam, & regendi artem equi ostentaret. Tanto procliuus vel suos, vel diaboli ad perniciem, quam diuinis ad salutem impetus cæci mortales sequuntur. Ceterum vix annum intrarat, cum superante vim equi artemque equitis agmine aquarum cœpit vterque rapi in præceps. Tollunt voces Mascarenia cæterisque comitatus: tum cuncti, Xauerius in primis, ad diuinam imploradam opem vertuntur. Nec fuere irritæ preces; cum ampliùs tria stadia eques abreptus esset, sublimis semper in aqua tanquam manu comitum precibus sustentatus, ad ripam haud dubio miraculo appulsus est. Xauerius quidem Mascarenia, qui non sine lacrymis orauit, Mascarenia autem & cæteri Xauerio acceptam hominis vitam tulere. Qui vt emerit, attonitus & stupens nec audebat, nec poterat vocem mittere. Mansitque in eo tanquam ab inferis extitisset, horror quidam pauorque terrificus. Interroganti Xauerio quid animi haberet dum salute desperata raptabatur à profluente, recurrisse statim cœnobium dixit, in quo multo mallet esse: & angore inde percussus acerbissimo, quod tamdiu vixisset sine cura præparandæ mortis diuinis surdus instinctibus. Palam verò ad comites de pœnis infernis & vita futura sic agebat, tanquam planè esset expertus, multum iterans non esse differenda recta consilia. Huius itaque voces haud paulum Xauerij iuuabant industriam, qui & in alijs periculis præfèd fuit comitibus: omnesque ita excoluit, vt omnis ille cœtus, ipsiusmet testimonio Religiosa videretur familia. Sæpissimè iterabant Sacramenta Pœnitentiæ: & quoniam in diuersorij sæpe opportunitas deerat, interdum ex equo delapsus Pater in aliquo diuerticulo hos modo, modo illos audiebat. Ex hac pietate idem factum existimat, vt, cum tres ampliùs menses magnas inter difficultates via tenuerit, nullus omnino è numeroso admodum comitatu non sanus saluusque Olisipponem attigerit. Superatis Alpibus ac Pyrenæo saltu, vt in Pompeiopolis fines ventum est,

88
Pro Bobadilla egrotante Franciscus Xauerius miratur.

89
Ratio eius itineris in Lusitaniam.

90
Periculum ingens vniuersi comitum.

91

est, unde ad suos facile posset excurrere, non ac-
 queuit carni & sanguini, nec ad patria incunabu-
 la reuiscenda, vel modico diuerticulo de cursu de-
 flexit. Quibus rebus ita in sui admirationem le-
 gatum rapuit, virum sagacem atque ad exploran-
 dos sensus noui comitis perattentum; vt is præ-
 missio ex itinere tabellario de eius laudibus ad
 Ioannem multa perscripserit, quibus eum vide-
 re quam primùm, atque ornare Regis animus
 prægestit. Paschalius interim Senis & suas &
 Simonis obibat partes: nec tamen paratæ messi-
 par erat. Itaque auxilium ei, ciuitatiq; ab Igna-
 tio Archiepiscopus Franciscus Bandinius petit
 his litteris: Ea est Paschali vestri, at potius nostri,
 vitæ integritas & morum suauitas, vt omnibus
 gratas iucundusq; sit, mihi verò gratissimus: &
 in eo munere, quo hic fungitur, est adeo vehe-
 mens, vt summa eius cum laude oculis omnium
 in se conuerterit. Nam verbis hortatur, exemplis
 iuuat, humilitate allicit, caritate ad bene beate-
 que viuendum inflammat. Verum quia, vt ait
 Dominus, mellis quidem multa est, operarij au-
 tem pauci, optare summopere, vt eum vos, quem
 admodum par est, adiuuaretis: quod facile con-
 sequemini si duos, aut saltem vnum ex socijs ve-
 stris huc miseritis. Quapropter vos etiam atque
 etiam rogo, vt huic honesto meo desiderio more
 geratis. Hoc si feceritis, profectò cognoscetis vos
 huius ciuitatis saluti Dei que honori consuluisse.
 Quod vos summopere cupere certò scio. Reli-
 quum est, vt sciatis me vobis quibuscunq; re-
 bus potero, nunquam defuturum. Valete. Senis
 xvij. Kal. Septembris M. D. XL. Ceterum iustissi-
 mis Archiepiscopi postularis per Sociorū angus-
 tias mos gerere non potuit: tam multi multas in
 partes accersebantur. Nam Bobadilla Neapolita-
 num in regnum Bisinianum remissus erat, per
 idemq; tempus alij aliò, præcipuè Balneoregium,
 Brixiam, Parisios & in Hispaniam missi. Balneo-
 regium bidui ab Vrbe abest, oppidum in Hetruria
 sancti Bonauenturæ natalibus in primis nobile.
 Huc grauis discordiæ causa inter clerum popu-
 lumque sedandæ destinatus est Iaius: cuius pri-
 mus aduentus quanquam neutri parti, vt ferè ac-
 cidit, gratus admodum fuit, tamen is postea ad-
 tuocata concione, sui que aduentus ratione reddi-
 ta, omnium animos libi adiunxit. Hinc præter
 opinionem, cum ad audiendum verbum Dei,
 tum ad enuncianda vitæ peccata, concursus ho-
 minum auctus, vt ne nocturna quidem defatiga-
 to Patri quies reliqua esset: apertisq; nondum
 foribus summo manè nonnulli vnde cunq; vel
 per fenestras hospitij, occupatæ aures irumpe-
 rent. Controuersie porro illæ, quæ sine magna
 intermeccione dijudicari vix poterant, summa om-
 nium gratulatione sublatae sunt: & quo firmio-
 ra pacis fœdera sancirentur, & certiora reconci-
 liatæ gratiæ præberentur indicia, mutuos inter
 amplexus, venia vicissim postulata data, que, cele-
 brata est communicatio Corporis Christi, & qui-
 dem ab ijs, qui complures annos odij peracerbis
 impliciti ad sacrosanctum illud pacis symbolum
 non accesserant. Deinde multitudini Christiana
 lege tradita, cum iam secunda cecidissent omnia,
 Brixiam Iaius ad Cenomannos egreditur: vt que
 inimicos homines superseminasse zizania Ro-

mam vsque nunciatum erat, pro viribus extirpa-
 ret: quam in rem non exiguo animotum com-
 pendio, totum ferè annum insumpsit. Eodem
 dudum ex Politiano Monte Strada præcurrerat,
 fuitque concionibus, quas frequentissima & cu-
 pidissima multitudine semper habuit, ingentes
 fecerat animorum motus; ac præter ceteram fru-
 gem, centum & eo amplius in ea vrbe adolesce-
 tes ad Dei cultum & seruitutem allexerat. Inter
 additos ad Societatem tirones erat Angelus Pa-
 radisus, cum quo vltimùm salutaturo propin-
 quos in oppidum Gadium decem à Brixia pas-
 suum millibus à Fabro etiamnum Parmæ agen-
 te missus est Strada. Is continuò publicè in sugge-
 stum progressus incolarum animos ita permouit,
 vt qui Dei præcones irridere per iocum & effu-
 sam antea lasciuam consueuerant, ij postea Stra-
 da audito, risus in lacrymas verterent, nec tem-
 perare singultibus possent. Cumque primarij
 quidam eius oppidi ciues odij inter se capitali-
 bus dissiderent, vniusque patrata cædès ad mul-
 torum spectaret exitium; Stradæ concionibus
 perfectum est, vtriarum restinētis ardoribus non
 sine muris lacrymis gaudioque gratiarum re-
 conciliatio fieret. Ex ijs mox Stradam conuenere
 duodecim, eoque vsi sequestre atque interprete,
 pacem ritè sanxerunt, mira populi admiratione
 plausuque: sic vt statim edito ad conuentum si-
 gno, ex consilij publici decreto Consules, & cæ-
 teri Magistratus auctori pacis Francisco gratula-
 bundi prodierint. Accessit & Parisina Sociorum
 profectio, hoc potissimùm instituta cōsilio: quòd
 cum ad Ignatium adolescentes non pauci eiu-
 sde vitæ cupidi se adiunxissent, præclare illi quidem
 indolis ac spei, ceterum litteris non satis expoli-
 ti; visum est Ignatio Lutetiam omnes studiorum
 gratia destinare, vt idoneis ex culti doctrinis ma-
 iore postea in animarum causa & auctoritate ver-
 sarentur & fructu. Præficitur ijs Iacobus Eguia
 Stephani frater, quem Ignatio adhæsisse Vene-
 tijs, vna cum fratre, & in Cantabram concessisse
 iam diximus. Ergo appetete vere ex Vrbe digres-
 si Lutetia in Collegio, quod Longobardorum
 vocant, recipiuntur. Hic dum laico ornato cultu-
 que (neque enim per leges aliter licuisset) litte-
 rarum disciplinæ dant operam, vitam vt poterat,
 sustentabant. Nec tamen alienæ salutis studium
 intermittere: sed modò hos, modò illos ad vsur-
 panda diuina mytheria, id quod apud Carthusia-
 nos singulis faciebant hebdomadis, incitabant:
 aliosque ad perfectam vitam Sanctiorumque per-
 sequenda vestigia cohortabantur: Iacobus au-
 tem, dum vnus omnium maximè pro animis ex-
 cubat, & academicorum præcipuam rationem
 habet, declinatum ferè post mensem in eius locum
 Hieronymo Domeneco suffectò, qui hoc no-
 mine Parma fuerat euocatus, sub anni consequen-
 tis initium reuertitur in Italiam: & vt commodus
 in vrano otio præ excellenti simplicitate & car-
 itate operarius retinetur in Vrbe.

Hispanicæ Missionis occasio domestica Arao-
 zij, & quadam Societatis fuere negotia. Hic na-
 tione Cantaber, quem superiore anno inter So-
 cios adscriptum memorauimus, cum gemina tem-
 pestate iactatus Barcinonem appulisset, perhu-
 maniter à veteribus Ignatij amicis excipitur.

92
 Francisci
 Bandini
 Archiepi-
 scopi Senen-
 sis de Pa-
 schali viri
 vite & pia
 industria
 testimo-
 nium.

Varia mis-
 siones.
 93
 Claudius
 Iaius Bal-
 neoregium
 missus.

94
 Deinde
 Iaius Bri-
 xiam.

Strada co-
 dem præ-
 cesserat.

95
 Angelus
 Paradisus
 tiro Socie-
 tatis.

96
 Primi de
 Societate
 studiorum
 causa missi
 Parisios:
 quod primū
 suis vni-
 uersum
 Collegiorū.

97
 Iacobus
 Eguia pri-
 mus quasi
 Reor Col-
 legiorum,
 præficitur
 Socijs Pari-
 siensibus.

98
 Succedit illi
 Hieronymus
 Domeneco-
 cus.

99
 Primi in
 Hispaniam
 missi, An-
 tonij Arao-
 zij.

Com-

Commodum in ea ciuitate percrebuerat, comprobaram à Petri Sede cum Ignatij vita doctrinaque Societatem, tamen nondum planè confecta & transacta res erat: quo rumore perlato plurima Araozio congratulatio ab hominum repentino cōcursu facta est. Qui cum Ignatium ipsum, cuius de sanctitate præclaram opinionem conseruabant, aspiceret atque audire per locorum interualla non possent, ad eius se discipulum fociumque contulerunt: eumque ex edito loco verba facere penè cogunt. Ille verò, vt vidit defugiendi muneris locum non esse, homo tum rudis in dicendo, necdum sacris initiatus, agere ad populum tam ardentem instituit, vt ex quilibet dicendi magistros, & peritos concionatores facillè superaret. Itaque ex auditoribus pro se quisque ad omnia se exhibere paratum, & ad instituendam Societatis domum de suis etiam profere copijs. Ille verò quoniam illic herere per negotia non licuit, ingenti ciuium desiderio in Castellà se recepit, Vallisoletique, Burgis, atque ad Infantes, vt appellant, Caroli V. Imperatoris filias pari cum fructu de Deo verba fecit, & Turcas aliquot traduxit ad Christum. Ad extremum Cantabram attigit: cuius cum in alijs compluribus locis, tum Quipuzeta lætissimum messum diuini verbi prædicatione collegit. Vergarè item cum totius Prouincie conuentus celebraretur, Synodi rogatu conciones nonnullas habuit: eademque dicendi copia in publica vitiorum probra, & prauos mores inuectus est. Inde cum Alpeithiam contendisset, tam multi vndique ad eum audiendum finitimis ex oppidis conuolarunt, vt quatuor amplius auditorum millia numerata sint, translatoque ex ædis angustijs in patentem campum suggestu, adificiorum in super arborumque cacumina audis auditoribus complerentur. Qua collecta cursum, & velut ex itinere frugum messe, confectisque suis domi negotijs, proximo anno ad Vrbe[m] redijt.

100
Offertur Societatis dimicilium Barcinone.

101
Simonis Rodericij in Lusitaniam aduentus, & studium paupertatis.

Sed vt ad Rodericium & Xauerium, in Lusitaniam illum nauigio, hunc terrestri gradientes itinere, reuertamur, Simon paucis diebus Olisippone prospera nauigatione delatus, illico vitum, per quem ad Regem deduceretur, ab eo missum, obuium habuit. Sed gratijs per eundem internuntium regie benignitati actis, dum ex nauica manitima, & quartana febris releuaretur, Alcazerem (Salatias olim vocabant) in Mascarenia legati custodia oppidum secessit. Ceterum vix octo decemque intercesserant dies, cum Rex Olisippone dicens omnia curationi opportuna oratore, præ ardenti studio videndi alloquendi que hominis ad sese iubet deduci: exceptumque summa benignitate, & multa cupidè sciscitatus, simul imperat rebus omnibus liberaliter haberi. Ille verò Deo votæ paupertatis memor, summè ab Rege contendit sibi vt liceret more institutoque Societatis victum passim & ostiatim emendicare: id se eunctis regie anteferre delicijs. Quo tandem agrè, multisque precibus impetrato, ad publicum Regis valetudinarium (cui à Sanctis omnibus nomen est) opus sanè regium, & toto terrarum orbe percelebre cum quartana diuertit: nec virium languore deteritus, stipem cœpit ex instituto querere, ita lætus, quòd inter notos ci-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

uesque suos liceret id documenti Christianæ humilitatis edere; vt vel id vnum satis amplum tam longi itineris pretium duceret. Nihilò interim segnius modò peccatorum confessionibus audiendis, modò vîtatîs meditationibus suggerendis, peculiarem quamdam animarum curam gerebat. Trimestri dein interuallo subsecutus est Xauerij aduentus cum Mascarenia legato faustus omnino laboranti Simoni: cuius quartana febris quo die expectabatur, vt in Xauerij diem incidit, quasi quempiam supra hominem reuerens, non accessit, salutaris videlicet voce & caro amplexu discussa. Triduo elapso vterque in regiam euocatur: ac Regi Regineque summo studio querentibus, summo auscultantibus prima Societatis initia, & progressiones, instituta, consiliu[m] ac scopum, & excitata in Socios odia atque procellas enarrant. Nihil hac Regibus commemoracione iucundius, constantiam præcipuè commendantibus, qua effectum erat, vt oblata Romæ falsa criminatio iusto iudicij sine dilueretur. Post multa benignè comunicata de liberis suis Rex, quos suscepisset, qui obijissent, qui superessent adiecit: Ioannemque Principem, & Mariam aduocat, qui Patres viderent ac venerentur. Tum ita subiicit: Summa profectò Christianæ rei in teneræ ætatis conformatione sita est. Idcirco datur à nobis opera, vt qui in nostra aula sunt adolescentuli è prima regni nobilitate religiose pieque educantur: quos & iustissimè octauo quoque die de peccatis confiteri. Si enim à pueris Deinotitia & obsequio imbuantur, ætate grandiores auctoritate multum valebunt: cumque ipsi fuerint, quos esse par est, inferiores ad eorum exempla sese fingent: ita populares toto regno, Deo iuuante, corrigentur. Certum enim habemus, vbi nobilitas emendatis præbit moribus, maximè regni partem emendatam fore. Proinde hosce vobis adolescententes, quando ante ver insequentis anni nauigationis Indicæ opportunitas nulla erit, perstudiosè commendo tradoque, quorum animos & mores christianè formetis. Hic Patres haud minore studio piam illam procuracionem, quam Rex obtulerat, acceperunt; nec minore vtilitate gesserunt. Centum ferè numero erant adolescententes, lætissima spes Lusitanici regni & religionis. His sexta quaque feria Franciscus & Simon aures confitentibus dabant, & alijs præsto erant officijs: aliosque præterea complures matura iam ætate viros principes, Dynastasque cum sacre Pœnitentiæ mysterio, tum piarum commentationum vîu ad ordiendam nouam vitam induxerunt. Henrici quoque, qui Regis frater, mox Cardinalis, ac longo post tempore Sebastiani excessu Rex fuit, summum Inquisitoris rogatu, quotidie sacri illius magistratus carcerem reuisebant, vt rei, qui in eo tenebantur, audito verbo Dei sua quoque crimina recognoscerent, & iusto dolore punirent. Dum in his muneribus Patrum cogitationes euigilant, non defuerunt, qui rebus fluxis repente despectis, quorum incitabantur stimulis, eorum vitæ genus & cursum peterent: vt Socij sex breui numerarentur. Primus ad eos dicitur accessisse Confaluis Mederius naturalium rerum ac diuinarum benè peritus, iam pridem Socijs inter studia notus Parisijs. Quo tempore simplici at-

102
Xauerij in Lusitaniam aduentus, & Regum Lusitanorū studia in Societatem.

103
Ioannem III. Lusitanorū Regis cura rectè educationis pauperum.

104
Primus in Lusitania Societatem sequitur Confaluis Mederius.

E

que

que populari similitudine de concionatore audita, sicut altitia in regiam mensam non inferuntur nisi mactata, nudata plumis & aslata; ita oportere homines, qui placere Deo velint, corpora sua & cupiditates mortificatione perimere atque excoquere; induto cilicio totum se ad austeram conuertit. Verum enimvero ut palæstram virtutis intrantibus continuo aduersarius paratus est; ita exactuare libidinis cepit flammis, ut ex oppugnatione pertinaci, & ipsis quodammodo remedijs inualecente, propè desperans, vehementer saluti suæ diffideret; cum maestissimo Angelus luce palam apparuit, videntique Latine semel atque iterum hæc verba, Confide, tu saluus eris, ingeminavit. Igitur ubi Olisippone Xauerium ac Simonem conspexit, angelica se pollicitatione facile portitutum existimans, eorum si vestigijs insisteret, ad Societatem accessit: in eaque ita perseveravit ut satis certam faceret angelicam vocem. Principio autem Patres sui moris retinentissimi victu non utebantur nisi precario. Sed ea res cum plus auferret temporis, quam utilitatis afferret, victum, quem Rex ultro præbebat, renuendum in posterum non putarunt, ita tamen, ut nec ex valetudinario, quò se, recusato Regis testeo, receperant, pedem efferrent; & instituti retinendi causa semel atque iterum in hebdomada stipem poscerent officium; quam tamen ipsam ad valetudinarium deferrent vniuersam. Dum autem in Lusitania non inutiliter, nec per ignauiam tempus exigunt, eisque ingenti populi plausu ad voluntatem fluunt omnia, vnum illud crucis amatores angebat; quòd insectationibus nullis exercebantur, quibus si diu careret, dicebat Xauerius videri sibi nequaquam fideliter militare: quanquam navigationis Indicæ diem ardentissimis appetentes votis, ea se interim spe solabantur ac sustentabant, fore aliquando, ut quod hinc frustra quaerent, id in illis partibus copiosissime reperirent. At Rex curiaque proceres præsentibus in industriae frugibus valde læti, maiorumque in posterum spe concepta, de retinendis in Lusitania Patribus agitare, & alios eius generis potius suis ciuibus quaerere, quam Indiæ causa de manibus quos habebant, amittere. Mirifice quippe erga nouum hunc Ordinem Rex affici videbatur: Collegiorumque in instituenda iuuentute consilium probabat maximè idemque ingens aliquod eiusmodi Collegium recipiendis Societatis alumnis, quod Euangelicorū non in Lusitania modo, verum etiam in India tota seminarium foret, moliebatur, disertè Petro Mascarenia professus, se quidem vniuersos de Societate in suo regno quacumque impensa libenter habiturum. Quæ quo propensius fierent, ad litteras Apostolicas quibus Societas confirmaretur, primo quoque tempore conficiendas, non suam modò, verum etiam Imperatoris Regisque Galliarum operam studiumque derulit. Sed videlicet, qui cepti fuerat auctor Deus, idem perfecti gloriam sibi vni reseruabat. Quod priusquam doceo pauca de nostrorum in Germaniam profectioe perstringam.

105
Egre ferūt
res nimis
prosperas
pro amore
crucis: di-
cente Xau-
erio, sine ad-
uersis non
esse fideliter
Christo mi-
litare.

106
Regis Lusitani Ioannis III in Societatem suam.

107
Faber in Germaniâ, inde in Hi-

restantes quoddam Vornatiæ indictum colloquium erat, tametsi nullus seu Cæsaris, seu Regis Romanorum, aut etiam Pontificis nomine interesset; placuit tamen Pontifici, ut illuc ex itinere cum Fabro Ortizius excurreret, priuatis saltem consilij rem Catholicorum publicam adiuturus. Versabatur Parmæ tum Faber ingenti cum suorum fructu laborum: cuius ciues discessum agrè omnes cum ferrent, præcipuè dolebant, qui interius sub eius & Lainij disciplina studia pietatis inierant, ex quibus nobilis coaluit Sodalitas. His ille multum rogatus, hæc discessurus monita reliquit:

Nolo vos in hoc errore versari, ut putetis alio egere vos cibo ad augendam pietatem, atque eo, quo vti estis adhuc ad nutriendam. Nec sanè mens sit alia ac doctrina Philosophi, qui cum de corporum disputat alimentis, docet ea, quæ sunt alendis apta corporibus, valere etiam ad augendam. Ita cum ad alendam fouendamque pietatem vsu iam vestro inseritis plurimum huc vsque valuisse pia ista munera, quæ tractatis; proflus statuatis oportet eadem posthac vobis necessaria fore ad augendam; præsertim celesti gustando & frequentando pane: quod est præcipuum animi pabulum, & quo Angeli Beatiq; omnes continenter aluntur; magis utique animorum vitæ, quam noster hic corporum, quem quotidie frangimus, necessarium. Quod ipsum de alijs pietatis studijs ac muneribus sentiendum est; quale est quotidianæ suæ vitæ rationem ab se reperere, peccata confessione diluere, res diuinas ac salutare assidua cogitatione versare, denique misericordie officijs constanter insistere: quarum rerum vsu atque exercitatione, si quid est à vobis, aut in animi vestri notitia, aut in Dei & hominum caritate profectum, persuasissimum vobis esse debet, oportere in ipsidem vos officijs muneribusque, quo magis in Christo crescatis, studijs adhuc ardentioribus contineri. Ratio porò quotidianæ vitæ vestræ talis esse poterit. Singulis noctibus priusquam quieti soporique vos dedatis, nixi genibus quatuor illa cuiusque nouissima recoletis, supremum vitæ diem, supremumque iudicium, inferorum supplicia & paradisi gaudia. Quibus in singulis contemplandis considerandisque tam diu herere vos volo, dum Dominica ter recitetur oratio, ter Angelica saluatio. Postea succeder obseruatio peccatoris vestri, & totius recognitio diei, in qua post actas diuinæ liberalitati de beneficijs meritas gratias, peccata vestra cum gemitu retrahabitis, & ea statuetis certo sacerdoti destinatoque tempore confiteri. Id autem genus est quoddam spiritalis confessionis, qua quis suis noxis animaduertis, eorum sese insinulat ante Deum, iusto dolore & constantissima voluntate suscepta eas ad præstitutam diem sacerdotibus enuntiandi. Ad extremum rogandus vobis est Deus, ut & vobis ipsis & viuus omnibus nocte quietam atque tranquillam; mortuis vero, qui suas apud inferos maculas purgant, solarij aliquid & indulgentiæ largiatur: in eamque rem ter Dominicam precem, ter Angelicam recitabitis. Easdem & genere & numero iterabitis posttridie manè, ut & vos ceterosque viuos ab omni labe integros ea luce conseruet, & mortuis refrigerationis aliquid tribuat ab ardori-

spaniam
surus mit-
tatur.

108
Relicta à
Fabro mo-
nita Par-
mensi So-
dalitati.

109

ardoribus piacularis ignis. Si fuerit ortum, licebit
 insuper aliquid ex vita Christi, vel eius ante fi-
 gnum in cruce traicti, vel Misarum inter solen-
 nia tacitis mentibus retractare. cuius ad exem-
 plar identidem respectantes vitam vestram mo-
 resque fingatis. Vbi sacerdos Christi corpus ritè
 confecerit, aut excitatum ab ara sublimè populo
 præmonstrarit, tum vos vestris malis morbilique
 remedia, & que optatis dona petetis à Deo; vt ro-
 bur animi, & cognitionem vestri pectoris, vt mu-
 tuam fraternamque concordiam, quodque in sum-
 mis numerandum est donis, famem sitimque iu-
 stitiæ. Rogabitis etiam ipsum Christi corpus, vt
 spiritali quadam communionè sui, haud abnuat
 rectum animæ vestræ succedere. quo communi-
 onis genere inexcitabitur in vobis audivitas quedam
 tanti mysterij, oblectantibus interim vos, & pro-
 ximè suscepti memoria, & spe denuò suscipiendi.
 Hæc communionis quotidiana ratio erit veluti
 quedam animi preparatio longè efficax ad ipsum
 Sacramentum corporis Domini, quem amodo
 & ad Sacramentum penitentia, spiritalis
 illa, quam dixi confessio. Proinde venit in men-
 tem optare, vt Christianus quisque multò ante
 præcipiat animo diem illum, quo & peccatum suum
 expiare confessione decreverit, & Christi Domi-
 ninire conuiuium. Ita vt quotidie manè simul ac
 de cubili surrexerit, ita se moneat & alloquatur:
 Tali die sacerdotis ad pedes, tali accedes ad Chri-
 sti mensam: idque etiam si fortè longius ille dies
 absit. Videte igitur singulis vt diebus memoriam
 vobis excitetis ac reficetis huius Sacramenti, &
 suscipiendi pariter. & suscepti: suscepti ad dimi-
 diarum saltem spatium præstituti temporis; sus-
 cipiendi verò toto reliquo intervallo dierum; vt
 hæc ratione planissimum fiat, vereri vos & horre-
 re verenda illa & sacrosancta mysteria. secus enim
 periculum sit, ne vel agrè concoquat, quod ore
 percipitis, vel non satis auidè suscipiatis. Nolite
 vobis ipsi deesse, quominus octauo saltem quo-
 que die hæc Sacramenta tractetis ac renouetis.
 Cetera verò pietatis officia, qualis est precatio,
 qualis pia contemplationis exercitatio, & id ge-
 nus alia, videte, vt fines illos, seu singulos, seu
 vniuersos propósitos habeant. Primum Dei &
 eius Sanctorum gloriam, deinde animi vestri bo-
 num, tum ceterorum commodum animorum.
 sic enim pereat, que dixi munera, quotidiana vo-
 bis fiet virtutis accessio, vt humilitatis, vt patien-
 tia, vt prudentia, & aliarum huiusmodi rerum
 atque virtutum, quibus paratioris in dies acceda-
 tis ad rectè agendum. Accedet etiam Dei notitia
 maior, & maior amor; cum labitur in proximos
 caritas: & rurò denique salutis iter tenebitur,
 dum veluti per gradus vita spiritalis sic instituitur.
 Quòd autem ad huius & temporis & corporis vi-
 tam pertinet, oportebit ita vos vestra moderari
 consilia sensulque omnes, vt omnis labor corpo-
 ris ac contentio, Dei laudem spectet, salutem ani-
 mi vestri eorumque animorum, qui in ijs sunt
 inclusi corporibus, quibus vos laborem vestram
 operamque nauatis. Studete igitur, vt primum
 Deus vos ad laborem, seu etiam ad quietem im-
 pellat, deinde salus animæ vestræ, tum animæ
 proximorum, deinceps vestri corporis incolumi-
 tas, postea incolumitas alieni; denique res fami-

liaris, quæque ad vsus corporis vitæque necessa-
 rios pertinere videantur, ne qua sit ordinis per-
 turbatio, ne qua confusio. Nihil autem in his, quæ
 commemoravi præposterum perturbatumque
 erit, si res familiaris sit famula corporis, corpus a-
 nimi, animus Dei: quæque vestri ad necessita-
 tem corporum, corporum autem incolumitas ad
 animorum salutem, horum verò studia ad æternæ
 legis regulam dirigantur. Ita ab hoc vltimo in-
 choandum primum, & hic ordo seruandus offi-
 ciorum, vt prima animis, cetera ceteris deinceps
 rebus pro animorum bono commodoque debe-
 antur. Nec enim imitandi sunt ij, qui à re familia-
 ri & suo corpore inchoandum putant, vt, cum
 hæc benè constituerint, tum demum se facilius
 rem constituturos animorum arbitrentur, eadem-
 que ratione, quod ad proximos spectat, eorum
 prius animis, quoad eius fieri poterit, quam ve-
 stris corporibus prouidete; vt si in potestate sit
 vestra vno eodemque præsidio, & vos à morte
 corporis, & illos à morte animæ vindicare, malis
 vtique multis partibus huic periclitanti, quam illi
 ruenti, & iam cadenti succurrere. Si hic à vobis
 renim ordo seruetur, facile exister ea, quam quæ-
 ritis in instituto constantia. Hæc Faber. Sanè ea
 Sodalitas etiamnum viget, & sexagesimum iam
 annum, & eo amplius Fabri præceptis sese alit at-
 que sustentat. Ac progrediente die tantum robo-
 ris est adepta, vt eorum quoque patrocinium sus-
 ceperit, quos & à mendicando deterret pudor, &
 quos incerta ignorantiaque diuinæ legis tenet, &
 quos carnifici paribuloque leges ad dixerint: ead-
 emque semper fuerit, quali quedam procrea-
 trix ac parens plurimæ vanæque in ea vrbe pieta-
 tis, plurimæque item sobolis, quæ ex communi
 vulgarique vita ad Cœnobiticam Religiosamque
 se transfert. His igitur prudentibus monitis quali
 Vicarij sui Parmæ relicti Faber Ortizium secutus,
 primus Germaniam de Societate ingressus
 Vormatiam sub diem octauum ante Kalen. No-
 uembriis attingit. Vbi quanquam ei cum hæreticis
 agendi potestas facta pro voluntate non est, nec
 propter factionis Lutheranae perfidiam dignum
 aliquid agi potuit, nullo tamen loco gregi Catho-
 lico defuit. Multi perillustres viri, atque adeò
 Ioannes Moronus tum Murinensis Episcopus,
 mox Cardinalis ad expiandas ritè noxas eo potis-
 simum vsi sunt. Compluresque alij cum exerciti-
 orum spiritualium, tum conctionis sacrae præsidio
 adeò animo committati, vt sicut ipse primus vi-
 neam illam colere de Societate cœpit, ita ei pri-
 mos in Germaniam aditus videatur ipsa debuisse
 Societas. Hæc foris in rem Christianam Ignatij fi-
 lij; domi autem nihilo minora in rem Societatis
 Ignatij ipse, qui quidem in conficiendo confir-
 mationis negotio, felicemque ad exitum contra
 vim auctoritatemque multorum Principum per-
 ducendo, annum integrum defudauit. Dederat
 Pontifex Max. vt supra demonstratū est, Socie-
 tatis explorandæ negotium tribus Cardinalibus,
 & Guidiccioni potissimum: qui primò quidem
 adeò non amice supplices Patres accepit, vt ne
 conscriptam quidem Institutorum formam ad-
 duci posset vt legeret, sed quæ tam diu aduersus
 Religionum multitudinem commentus fuerat, pro-
 fessorum
 ea vno tempore vniuersa contra nascentem So-

III
 Laus Sodalitatis Parmensis à Fabri instituta.

III
 Primus de Societate Germaniã adit Faber.

III
 Confirmatur Ap. Apostolica auctoritate Societatis, præfixo numero sexaginta Professorum.

cietatē videretur effundere: Collegasq; in eam dē sententiam sua auctoritate perduxerat. Sed qui semel spes suas in Domino collocarant, nequaquam animo debilitati sunt. Instant, atque vrgēt magis, litteræque à Vr̄is principibus & ciuitatibus afferuntur ad Pōntificem & Cardinales ea de re grauissimā: sed Satana obnitente pro viribus frustra omnia. Cuius intellecta fraude B. Pater Ignatius Deum sibi putauit continenti supplicatione ac ieiunio ceterisque corporis afflictationibus mitigandum: vouitque insuper Maieftati diuinæ, si rei prosperum tribuisset euentum, hostias ad tria millia. Exorata Numinis Maieftatem declarauit voluntatum repentina mutatio. Nam cum ad eosdem Cardinales, qui & causæ præcerant, & à nouis Religionibus abhorrebāt, Deo fretus reuertisset Ignatius, eisq; permodestè postulati sui rationem exposuisset; illi denuo re diligentè inspecta ac pertractata, repentè præter consuetudinem ad id, quod tam constanter repulerant, toto nutu voluntatis impelli inclinariq; se sentiunt. Ergo rationum ponderibus ac momentis, quæ contra Religionum multitudinem pugnare videbantur, nouo cedentes instinctu, censuerunt denique Societatem in earum numerum reponendam; ita tamen, vt dum dies aperiret, quid maximè præstaret Ecclesiæ, Professos non excederet sexaginta: vt iam tum Dei voce præmoneri videretur Ignatius, ne magnam in Societatem Professorum turbam, si ei consultum vellet, admitteret. Fidem huius interioris impulsus fecit ipsa Guidiccioni Cardinalis oratio, qui Religionum quidem multitudini suffragari se negabat posse, huic tamen refragari amplius, superiore quadam occultaque vi nec aude omnino, nec posse. Ita qui diu Societatis ortui fuerat obluētus, tanta repentè voluntatis inclinatione fauere cum collegis iudicibus cœpit, vt apud Pontificem Max. eius deinde causam nemo vnquam ardentius egisse dicatur. Ea re Pontifex non mediocriter delectatus, simulq; tam anticipitæ deliberationis admiratus exitum, prolixo animo, & Societatem ipsam Religionem, & Societati inditum nomen quinto Kal. Octobris anno quingentesimo quadregesimo supra millesimum publicis litteris declarauit confirmauitq;. Professorum dumtaxat numero ad sexaginta, vt Cardinales censuerant, coarctato. Qua in re Dei gubernantis consilium ac præclarissimā providentiam suspici licet, qui tam seueris cum Societate legibus agi voluit, eiusq; ortum inter tot difficultatum spinas ac iudiciorum pericula procreari. Primum quidem, vt planum fieret vniuersis quanta sapientia consilioq; Sedes Apostolica nouam hanc in Ecclesiæ corpus Religionem adoprari. Deinde verò, vt quod inter arctam hanc, & plenam illam augendi numeri potestatem (quæ triennio post facta est) temporis intercederet, id ipsi Societati, velut alterius periclitationis loco atque examinis foret. Denique, vt quod semel esset tam diuturnis exquisitissimæ iudicij agitatum, iactatum, excussum; id nulla vnquam vis ac potestas, aut temere vituperare auderet, aut in contouersiam dubiumq; reuocare.

115
Sensus pri-

Confirmata igitur à Christi Vicario Societate, & re tanti momenti, tamq; omnium expetita

votis, Deo gubernante transacta, facile potest existimari, quantum ex ea re lætitiæ voluptatisq; perceperint, & qui degebant in Vrbe Patres, & qui ab Vrbe remoti ex Sociorū litteris id cognorant. Nec dubitandum quin conferendis præsentibus cum præteritis, perpendendisq; diuinę sapientiæ consilij, quæ præter omnem opinionem tam felices ad exitus, tamq; inusitatis vijs id operis perduxisset, æstu quodam admirationis accensū ad agendas diuinæ Maieftati gratias se repentè conuerterint. Cuius singulari munere, vt ad perfectissimum vitæ statum ex ipsa sæculi fœce, sic ad constituendū nouum Ordinem se dumtaxat vnos animaduertent in hac veluti mundi senectute fuisse delectos: & cum in Ecclesiæ bellorum maximè vis ingrueret, tum potissimam in aciem ac pugnam hoc suum agmen eductum, numero illud quidem virtutisq; pusillum, sed Catholice Ecclesiæ præcipua quadam obedientia deuotum, & ad omnes eius nutus intentum. Ergo tanti beneficij nequaquam immemor, aut ingratus Ignatius primo quoque tempore operam dat, vt ea sacrificiorum summa, quam diuinæ Maieftati spondendarat, à paucis illis, qui de Societate varijs erant dispersi locis, sacerdotibus redderetur. Actis perfolutisq; gratijs duò restabant adhuc Patrum agitata consilij, explicatiora illa quidem ac solutiora, ceterum momenti permagni, ac talia demum, vt sine ijs omnia superiora acta viderentur inania. Alterum erat, vt ex instituti formula, quam ipse Pontifex approbasset, leges quadam ac veluti canones exciperentur, quibus cum in vniuerso Societatis corpore, tum in eius membris singulis religiosa disciplina constaret. Alterum, vt dux aliquis nouæ huic familiaris præficeretur, qui & prudenter eam administraret, & à rebus noxijs periculisq; defenderet: quæ quidem tanto aciora deinceps metuebantur in dies, quanto magis inchoati operis magnitudo crescebat, & nouus Ordo in Vrbe orbisq; theatro cum curiosius obseruabatur ab omnibus, tum æmuloꝝ patebat inuidiæ. Vtriq; igitur rei propè diuinitus est prospectum. Quippe cum digredientes ex Vrbe Patres (vt supra significatum est) manentibus in Vrbe Socijs potestatem instituta legesq; condendi reliquissent, ac postea ad vnum eam Ignatium deculissent; animus in eam curam totum ac mentem intendit: qui quidem minimè nescius, quanta sibi res esset imposta, nihil suæ prudentiæ iudicioq; quibus tamē ipsis valebat plurimum, fidentem ratus, Deum sibi cōsulendum in primis frequenti prece & quotidiano sacrificio putauit. Quo tempore mens eius à Deo mirum in modū illustrata, suauitate quadam spiritus tota vndique perfundebatur, hauriens à Patre lumen, quæ mox suæ disciplinæ alumnis consignaret, & veluti dictata quædam de rebus singulis, quibus hæc instituta continentur, excipiens: vt mirum videri non debeat, si cuius in animo speciem operis vniuersi diuinus architectus effinxerat, is tam excellens Religionis institutum formamq; descripsit: vt affirmare verè posset, nō suum illud inuentum esse, sed eius, qui sibi in monte commonstrasset exemplum. Tanta igitur Dei luce perfusus, dum accuratè omnia solerterq; circum-

morum Patrum ex confirmata Societate,

116
Summam quamdam Constitutionem Beatus Ignatius concipit.

cumspicit, & mysticam Ecclesie corpus membra- que singula contemplantur, dum presentem Ecclesie statum, & illorum temporum calamitatem secum ipse perpendit, dum & Religiosorum Ordinum instituta, quae tum erant in orbe Christiano, & munerum varietates, vnde is maxime subleuaretur, attendit; neque tamen omittit, quantum & in mentis corporisque exercitationibus, & in victus cultusque ratione, naturae vires ferant expendere: dum haec, inquam, vniuersa singillatim animo rationeque perlustrat, sentit se singulari quadam arte, vt ex celesti illa disciplina percepit, omnem suorum institutorum formam in certa quadam capita canonesque digestam, summam fuisse complexum; quibus non modo regere ac tueri se ipsa, verum etiam progredi atque augeri deinceps Societas adulta & corrobora-

rata iam posset. Vt intelligat posteritas vniuersa, quanti tandem ea sint institutorum monumenta pendenda, quae Beatus ille Pater non tam arramento, quam lacrymis, nec tam humano studio, quam accurata prece, nec tam magistra prudentia, quam Deo penè dictante conscripsit, vt infra planius ostenderetur. Restabat dumtaxat illud, vt Patres pro accepta ab Apostolica Sede auctoritate alijsque mox diplomatis consignata, suo quilibet chirographo pijs Ignatij laboribus vigilijsque subscriberet. Cuius rei gratia, vt etiam Generalis creandi Praepositi, necesse erat, vt qui diuersis essent Italiae locis orisque dispersi, congregarentur ad Urbem, & suos illic conuentus & coetus agerent. Atque id ita gestum eo, qui consecutus est, anno, series nostrae narrationis ostendet.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER TERTIVS.

1
Status Societatis hoc tempore.

VANQVAM autem vsquequaque perfecta, & suis omnibus expleta numeris Societas nondum erat; constabat tamen in ea, vt in ceteris familijs Religioſae disciplinae ratio: tum primum suo subijci duci, tum temperari legibus cepta est, tum Professorum princeps descripta classis, quò deinceps vniuersae familiae pondus inueneret, & per quam nixa ad ea, quae Deus adderet incrementa, confunderet. Verum quò planiora fiant, quae & hoc & consequentibus scribenda sunt annis, liquidoque simul constet, quam suauiter Societatis res diuina sapientia proueheret, non alienum fuerit, qualis eius tum status esset paulò antè, quam & ab Apostolica Sede confirmaretur, & à suo Praeposito nutu legum contineretur, exponere. Illud iam antea demonstratum est, plerisque è primis decem in varia loca, vt sese facultas obtulerat, fuisse dimissos, Xauerium & Rodericum in Lusitaniam, inde in Indiam transmiffos; Vormatiam Fabrum in Germaniam. Per Italiam verò Parmam Lanium, Brixiam Iaium ad Cenomannos, Senas Paschadium in Hetruriam, Bisiniam apud Calabros Bobadillam. Qui dum Ecclesiae spargendis seminibus frugum, quas nunc cernimus, operam nauant, eadem Romae contentione Ignatius, Salmeron, & Codurius in animarum causa desudabant. Eorum autem, qui se ad Patres iunxerant, versabantur plerique Lutetiae, tum studiorum causa, tum vt florētissimae illi Academiae suis prodesse exemplis. Nonnulli etiam componendae rei domesticae causa in Hispaniam se contulerant, vbi Societatis nomen, & pia concionis ardore & vitae sanctimonia propagabant. Tam varijs diiunctisque locis omnis haec distincta familia, nec vllis certis deuineta legibus legitime duci subiecta, constabat tamen ipsa per se, suasque

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

habebat in dies cum in absoluta virtutis studio, tum in proximorum curanda salute progressionem & gradum; nulla vtrique alia vi impulsuque nisi diuino. Vt enim Deus pro singulari sua sapientia Societatis posteros praemoneret, quam in ea voluntario, non coacto; hilari, non seruili delectaretur obsequio, tantum in Sociorum pectoribus obseruantiae reuerentiaeque aduersus suum ingenerauit Ignatium, vt iam inde à principio vltro ei parere, & tanquam parentem ac magistrum non dubitarent agnoscere. Sic enim sibi ipsi persuaserant, regi se à nemine melius posse, quam ab eo, quem ad constituendam Sodalitatem illam praecipuum ex omnibus Deus ipse delegerat, & per quem ceteris eundem spiritum, eandem gratiam vocationis infunderet. Superae etiam prouidentiae fuit, vt, cum ad diuersa loca ceteri mitterentur, Romae solum B. Pater cum duobus socijs veluti quibusdam Assistentibus resideret: vt per eum diuina mens zelo animoque praestantem in reliqua huius corporis membra, veluti per caput influeret: eaque inter se coniuncta & colligata arduis illis tueretur inijs. Eum igitur de suis quilibet rebus absens per litteras admonebant: ad eum, si quid quaestionis incideret, referebant: eius sententia consiliumque maximi erat apud omnes ponderis: omnesque ad eum non modò suis in rebus, verum etiam proximorum, quorum se ad vsum & commodum explicauerant, siue auxilij, siue consilij causa confugiebant: idque tam liberè fidenterque, quam explorata sibi erat eximia Patris caritas, rara prudentia, singularis humilitas. Quorum menti voluntatique mens vicissim respondebat Ignatij: cui cum omnes in medullis haerent, & eadem, qua illi caritate flagraret, non tanquam praetatum fratribus suis, sed tanquam ministrum & famulum se praebat, cum praesentibus sua consilia communicabat &

2
Obedientia primorum Patrum B. Ignatio.

3
Quemadmodum B. Ignatius Societatem regeret.

E 3

con-